

Betænkning om landmændenes efteruddannelse m.v.

*Afgivet af
det af undervisningsministeriet
den 25. september 1981
nedsatte udvalg*

Det administrative Bibliotek
Slotsholmsgade 12
1216 København K

BETÆNKNING NR. 951
KØBENHAVN 1982

63-09 / 2 ex3

ISBN 87-503-4083-2

Un 00-128-bet.

Eloni Tryk . København

I N D H O L D S F O R T E G N E L S E

Side

Kapitel I

Udvalgets nedsættelse, kommissorium og sammensætning
samt resumé af udvalgets indstillinger

Kapitel II

Efteruddannelsen i landbruget	12
1. Struktur- og produktionsudvikling i landbruget i sammenhæng med behovet for efteruddannelse	12
1.1. Indledning	12
1.2. Forskelle i ledelsesmæssige og faglige kundskaber	12
1.3. Strukturudvikling	16
1.4. Den teknisk-biologiske udvikling	18
1.5. Driftsledelse, økonomi- og produktions- styring	21
1.6. Strukturering af behov og målgrupper for efteruddannelse	22
2. Efteruddannelsen efter de gældende ordninger	26
2.1. Kurser med statstilskud i henhold til L 29/1960	26
2.2. Korte kurser på landbrugsskolerne	27
2.3. Erhvervsmæssige kurser under fritidsunder- visningsloven	29
2.4. Uddannelse under specialarbejderloven samt efteruddannelsesforanstaltninger for fag- lærte arbejdere m.v.	33
2.5. Efteruddannelsen som led i landbrugets konsulentvirksomhed	39
2.6. Tilskud til vikarbistand i forbindelse med deltagelse i jordbrugsfaglige kurser	43
2.6.1. Tilskud til jordbrugeres efteruddannelse	43
2.6.2. Tilskud til vikarers og arbejdsfordeleres efteruddannelse	44

	<u>Side</u>
3. Vurdering af den nuværende efteruddannelses omfang og art i relation til efteruddannelsesbehovet	45
3.1. Kursusvirksomheden under L 29/1960 om stats-tilskud til landbrugskursus m.m.	45
3.2. Korte kurser på landbrugsskolerne	46
3.3. Erhvervsmæssige kurser under lov om fritidsundervisning m.v.	47
3.4. Specialarbejderkurserne	48
3.5. Efteruddannelsen som led i konsulentvirksomheden	49
3.6. Tilskud til vikarbistand i forbindelse med deltagelse i jordbrugsfaglige kurser	51
3.7. Behovet for efteruddannelse	51
3.7.1. Selvstændige driftsledere	52
3.7.2. Medhjælpende ægtefæller	53
3.7.3. Unge landmænd med grønt bevis - inden etableringen som selvstændige landmænd	53
3.7.4. Medarbejdere/ansatte i landbruget	54
4. Udvalgets forslag til foranstaltninger, der kan fremme efteruddannelsens omfang og formålstjenlighed	55
4.1. Kursusemner	55
4.2. Udvidet oplysningsvirksomhed om efteruddannelse	57
4.2.1. Generelt	57
4.2.2. Forsøg med ansættelse af efteruddannelseskonsulenter ved visse konsulentcentre	58
4.2.3. Økonomiske konsekvenser	60
4.3. Opfølgning af oplysningsvirksomheden gennem kursus	60
4.3.1. Målgrupper	60
4.3.2. Kursustyper	61
4.3.3. Særligt om kostskolekurser	62
4.3.4. Gennemførelse af efteruddannelseskurser	63
4.3.5. Økonomiske konsekvenser	64

	<u>Side</u>
<u>Kapitel III</u>	
Uddannelseskapaciteten	65
1. Redegørelse for de nuværende forhold	65
1.1. Kapacitetsudnyttelsen ved landbrugsskolerne (grundskolekurser)	65
1.2. Kapacitetsudnyttelsen ved landbrugsskolerne (driftslederkurserne)	66
2. Fremtidigt behov for uddannelseskapacitet ved landmandsuddannelserne	66
2.1. Fremtidig uddannelseskapacitet på grunduddannelserne	66
2.2. Behov for udvidelse af uddannelseskapaciteten som følge af indførelse af generel efteruddannelse for landmænd	67
3. Forslag til udbygning af uddannelseskapaciteten til efteruddannelsesformål	68
3.1. Udbygning af landbrugsskolekapaciteten	68
3.1.1. Oprettelse af én eller flere kursus-skoler som landbrugsskole med sigte på efteruddannelse	68
3.1.2. Udbygning af eksisterende landbrugsskoler	69
3.2. Udbygning af landbrugsministeriets lov om statstilskud til landbrugskurser	69
4. Økonomiske konsekvenser	70
5. Bemærkninger om lærerrekrutteringen	71
 BILAGSFORTEGNELSE	
Bilag 1. Landmændenes uddannelsesmæssige baggrund.	73
Bilag 2. Overslag over oprettelse og drift af en kursus-skole med ca. 50 årselever (2000 uge-elever) 1982-priser.	74
Bilag 3a Kapacitet og tilmeldinger - grundskole- og b. kurserne.	77 78
Bilag 3c. Geografisk oversigt over forkursus, grundkursus, driftslederkursus og teknikeruddannelse.	84

I. Udvalgets nedsættelse, kommissorium og sammensætning samt resumé af udvalgets indstillinger

På baggrund af drøftelser mellem regeringen og landbruget om erhvervets problemer nedsatte undervisningsministeriet med skrivelse af 25. september 1981 udvalget om landmændenes efteruddannelse m.v.

Udvalget fik følgende kommissorium:

"Udvalget har til opgave at overveje, om der under hensyn til de nuværende og forudsete driftsformer og driftsvilkår i landbruget er behov for en udbygning af efteruddannelsesmulighederne.

Desuden ønskes en vurdering af kapaciteten inden for landmandsuddannelserne.

Udvalget skal i givet fald fremkomme med forslag til ændringer på de ovenfor nævnte områder."

Udvalget fik følgende sammensætning:

Chefkonsulent Stig Andersen, Arbejdsministeriet.

Undervisningsinspektør Andreas Andreasen, undervisningsministeriet, (direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v.)

Afdelingsleder Johannes Christensen, personligt udpeget.

Forstander Niels Aage Dyrbye, Foreningen for danske Landbrugsskoler.

Afdelingschef Verner Hammer, undervisningsministeriet, (1. afdeling), formand.

Fuldmægtig Klaus Holmstrup, undervisningsministeriet, (1. afdeling).

Husmand Jørgen Isaksen, De danske Husmandsforeninger.

Direktør B. Ladefoged, Sammenslutningen af landbrugets Arbejdsgiverforeninger.

Forretningsfører Svend Aa. Laursen, Specialarbejder forbundet i Danmark.

Fuldmægtig Charles Nielsen, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Forstander Georg Nielsen, Landbrugets Informationskontor.

Landskonsulent Jørgen Nielsen, Danmarks Landboudom.

Fuldmægtig Hans Helge Pedersen, De danske Landboforeninger.

Fuldmægtig Jens Wulff, Landbrugsministeriet.

Undervisningsinspektør Jens Pehrson, undervisningsministeriet, (direktoratet for erhvervsuddannelserne), tilforordnet.

Fuldmægtig Karin Tvergaard, undervisningsministeriet, (3. afdeling), tilforordnet.

Fuldmægtig Merete Møller, undervisningsministeriet, (1. afdeling), sekretær.

Der har været afholdt 8 plenarmøder og derudover nogle udvalgs møder samt en række sekretariatsmøder.

Resumé af udvalgets indstillinger i kapitlerne II.4 og III

Kursusemner

Udvalget finder, at der som hidtil bør være tilbud om efteruddannelse inden for de teknisk-biologiske fagområder, men at det i stigende grad er nødvendigt, at de ledelsesmæssige og økonomiske uddannelses tilbud udbygges, og at der i særlig grad sker en intensivering af efteruddannelsen på områderne driftsledelse og styring.

Forsøg med ansættelse af efteruddannelseskonsulenter

Udvalget anser det for nødvendigt, at der iværksættes et særligt oplysningsarbejde og foreslår derfor, at der i første omgang som forsøg ansættes 1 konsulent på centralt plan suppleret med efteruddannelseskonsulenter i 4-5 udvalgte regioner, som skal have til opgave jít tilrettelægge lokal kursusvirksomhed, jít orientere kolleger og landmænd om kurser på centralt plan (kostskolekurser) samt jít udøve opsøgende virksomhed.

Revision af landbrugsministeriets kursuslov og udvidelse af vikarlovens rammer m.m.

Det er udvalgets opfattelse, at efteruddannelsen efter fritidsundervisningsloven og højskoleloven i alt væsentligt fungerer tilfredsstillende.

Udvalget finder dog, at den høje egenbetaling ved kostskolekurser efter højskoleloven (ca. 900 kr.) og vanskeligheden ved at skaffe og betale kvalificeret aflusning afskærer mange fra at deltage i efteruddannelseskurser. Udvalget foreslår derfor, dels at lov nr. 29/1960 om statstilskud til landbrugskurser m.v. udbygges med henblik på at give et direkte tilskud til den enkelte kursusedtager, dels at der inden for lov nr. 209/1981 om tilskud til vikarordninger inden for jordbruget tilvejebringes en udvidet ramme til dækning af udgifterne til vikarbistand ved efteruddannelsesvirksomhed efter samme regler som ved sygdom.

Udvalget er opmærksom på problemerne omkring deltagernes transportudgifter og finder, at det bør overvejes at søge disse problemer løst i forbindelse med en revision af lov nr. 29/1960 om statstilskud til landbrugskurser m.v.

Som et alternativ til gennemførelse af efteruddannelseskurser i henhold til fritidsundervisningsloven (dag- eller aftenkurser) eller i henhold til højskoleloven (kostskolekurser) foreslår udvalget, at lov nr. 29/1960 om statstilskud til landbrugskursus m.v. ændres til en lov om efteruddannelse af selvstændige landmænd efter samme retningslinier som indeholdt i bestemmelserne om efteruddannelse af faglærte arbejdere.

Uddannelseskapaciteten

Hvad angår kapaciteten på grunduddannelserne finder udvalget, at den eksisterende kapacitet med hensyn til antallet af uddannelsespladser på landbrugsskolerne stort set svarer

til behovet, forudsat der skaffes midler til etablering af de to sidste godkendte grundskoler.

Udvalget er enig i, at der er behov for en udvidelse af kapaciteten til efteruddannelse og indstiller, at man undersøger muligheden for at udnytte ledig lokalekapacitet ved andre allerede eksisterende uddannelsesinstitutioner.

Udvalget foreslår, at der som forsøg i første omgang oprettes mindst 1 kursus-skole, således at behovet for kursusvirksomhed af denne art kan vurderes nærmere i forsøgsperioden og det eventuelle behov for udbygning afgøres på grundlag heraf.

Økonomiske konsekvenser

De årlige udgifter ved forsøget med ansættelse af 1 konsulent på centralt plan og 4-5 efteruddannelseskonsulenter udgør ca. 1½ mill. kr.

Ved etablering af 1 kursusinstitution (2000 elevuger) vil udgifterne til persontilskud efter kursusloven udgøre 1,8 mill. kr.

Udgifterne til vikarhjælp (2000 elevuger) vil udgøre 3,5 mill. kr.

Udvalget indstiller, at ovennævnte udgifter afholdes af landbrugsministeriet.

Udgifterne til nybyggeri i forbindelse med etablering af 1 skole vil andrage ca. 30 mill. kr., medens driftsudgifterne årligt vil andrage ca. 3,2 mill. kr.

Udvalgets flertal foreslår, at landbrugsskolerne får deres egen på finansloven fastlagte bevilling til statslån, som ikke indgår i den samlede pulje til alle private skoler.

København, april 1982.

Stig Andersen	Andr. Andreasen	Johs. Christensen
---------------	-----------------	-------------------

N. Aa. Dyrbye	Verner Hammer	Klaus Holmstrup
---------------	---------------	-----------------

formand

Jørgen Isaksen	B. Ladefoged	Sv.Aa. Laursen
----------------	--------------	----------------

Charles Nielsen	Georg Nielsen	Jørgen Nielsen
-----------------	---------------	----------------

Hans Helge Pedersen	Jens Wulff
---------------------	------------

/

Merete Møller

II . Efteruddannelsen i landbruget

1 . Struktur- og produktionsudvikling i landbruget i sammenhæng med behovet for efteruddannelse

1.1. Indledning

Behovet for efteruddannelse i landbruget må antages at være stærkt sammenhængende med hastigheden i struktur- og produktionsudviklingen. Sammenhængen er naturligvis dobbeltsidig, idet gennemførelsen af ændringer i struktur og produktion forudsætter, at de nødvendige ledelsesmæssige og landbrugsfaglige kundskaber er til stede blandt erhvervets udøvere.

For den enkelte landmand vil problemet først og fremmest være at opnå en indkomstudvikling på linie med andre i samfundet. Dette er ensbetydende med, at der må gennemføres investeringer og ny teknik, nye avlsmetoder, nye dyrknings- og fodringsmetoder m.m. må tages i anvendelse. Dette indebærer samtidig, at ny viden må indhentes.

I det følgende gennemgås en række forhold som baggrund for en nærmere vurdering af behovet for efteruddannelse i landbruget.

1.2. Forskelle i ledelsesmæssige og faglige kundskaber

Der kan konstateres betydelige forskelle i ledelsesmæssige og faglige kundskaber fra bedrift til bedrift målt gennem de opnåede produktionsresultater.

I tabel 1 er vist variationer i dækningsbidragene for nogle vigtige produktionsgrene. Regnskabsmaterialet er opdelt i 5 grupper efter dækningsbidragets størrelse med lige mange ejendomme i hver gruppe. Tallene vedrører regnskabsåret 1979/80, men tidligere analyser har givet det samme billede.

Dækningsbidraget defineres som salgsindtægt minus variable

Tabel I. Variation i dækningsbidrag

Fra Landboforeningernes driftsøkonomiske virksomhed

Analyser af dækningsbidragsregnskaber 1979/80.

1. 3yq på god jord, opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. ha,
64 ejendomme i hver gruppe.

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Areal med byg, ha	21	30	43	53	59
Udbytte hkg pr. ha	38	42	46	48	52
Variable omkostninger, kr. pr. ha	1400	1210	1090	1050	900
Dækningsbidrag, kr. pr. ha	2610	3540	4100	4590	5460

2. Køer med opdræt store racer, opdelt efter stigende korrigeret dæknings-
bidrag pr. årsko, 52 ejendomme i hver gruppe.

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Antal årskøer	54	58	55	56	48
Kg 4pct. mælk pr. årsko	5210	5250	5620	5500	5980
FE pr. ha roer	7590	8240	8640	8640	8840
FE pr. ha græs	4980	5220	5360	5540	6070
Dækningsbidrag, kr. pr. årsko	3800	4570	5330	5530	6380
Korrigeret dækningsbidrag	2170	3300	3900	4440	5360

1) Dækningsbidrag pr. årsko ÷ værdi af grovfoderareal målt som mistet dækningsbidrag ved korndyrkning.

3. Slagtesvin, opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. produceret svin,
42 ejendomme i hver gruppe.

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Slagtesvin produceret pr. år	680	840	900	1280	1500
FE pr. kg tilvækst	3,56	3,38	3,31	3,16	3,11
Dækningsbidrag, kr. pr. pro- duceret svin	47	82	96	113	145

4. Sohold opdelt efter stigende dækningsbidrag pr. årssø, 39 ejendomme
i hver gruppe.

	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>4</u>	<u>5</u>
Antal årssøer pr. besætning	47	77	86	114	125
Antal grise pr. årssø	12,6	14,6	15,4	16,4	18,6
FE pr. produceret gris å 25 kg	145	122	113	111	98
Dækningsbidrag pr. årssø	614	1255	1582	1889	2421

omkostninger, og er det beløb, der er til rest til dækning af omkostningerne til forrentning, afskrivning og vedligeholdelse af produktionsapparatet, skatter og forsikringer, diverse administrationsomkostninger og tjenesteydelser samt betaling af arbejdskraft incl. landmandsfamiliens egen indsats.

Dækningsbidraget angiver produktionsgrenenes løbende afkastning, og for en etableret bedrift vil optimal lønsomhed stort set være lig med opnåelse af størst mulige totale dækningsbidrag. Ved ændringer i produktionskapaciteten, f.eks. ved investeringer, må der naturligvis tages hensyn til de deraf følgende ændringer i kapitalomkostninger, arbejds løn m.m.

Det fremgår af tabellen, at der er betydelig spredning i driftsresultaterne, hvilket giver afgørende forskelle i bedriftenes samlede økonomi. Ved 55 årskøer, som nogenlunde svarer til den gennemsnitlige besætningsstørrelse for de undersøgte bedrifter, andrager forskellen mellem gruppe 5 og gruppe 1 eksempelvis $(5360-2170) \times 55$ eller ca. 175.000 kr. årligt. Lignende meget betydelige totalbeløb kan også beregnes for de øvrige produktioner.

Forskellene kan for størstedelen henføres til forskelle i ledelsesmæssige og teknisk/biologiske kundskaber hos de involverede personer. Andre forhold som held og uheld, sygdomme og klimavariationer betyder naturligvis også en del. I svineholdet påvirkes resultaterne af forskelle i krydsningsgrad og smågrisenes fravænningsalder mellem grupperne. Dette forhold er dog også styret af driftsledelsen, men omstillinger kræver en vis tid.

De prismæssige forudsætninger kan stort set anses for lige grupperne imellem. Det bør understreges, at regnskabsmaterialet, der ligger bag tabel 1, repræsenterer landbrug, der alle har en væsentlig produktion. D.v.s., at deltidslandmænd og ældre landmænd, som må forventes at repræsentere laveste

teknikniveau, stort set er udeladte.

Analyseresultaterne antyder et potentielt behov for efteruddannelse. Der ligger selvkært ikke noget egentligt bevis i analysen for et stirre efteruddannelsesbehov end tidligere. Der har altid kunnet og vil formentlig altid kunne registreres forskelle i opnåede driftsresultater. Men øges forskellene, som det synes at være tilfældet de senere år, kan dette indicere et uddannelsesbehov.

Man kunne som et modstykke forestille sig den situation, at forskellene i de anførte dækningsbidrag var meget små. Enten måtte landmændene da være nogenlunde lige dygtige - hvilket i alle fald ville stille efteruddannelsesvirksomheden i en anden situation - eller også havde den menneskelige faktor meget ringe indflydelse på produktionsresultatet, og så kunne der stilles spørgsmål ved, om det overhovedet var umagen værd at beskæftige sig med efteruddannelse og for den sags skyld også med rådgivningsvirksomhed.

Landbrugets overlevelsessevne og fremtidige betydning for samfundsøkonomien er stærkt afhængig af, at der findes et passende antal driftsledere, der er i stand til at gennemføre nyinvesteringer og udvide produktionen. De vurderinger af investeringsøkonomien, der er foretaget gennem de senere år¹⁾, viser samstemmende, at der stilles store krav til driftslederevnerne for at opnå rentabilitet i større nyinvesteringer. Dette understreger betydningen af et højt uddannelsesniveau.

For mange landbrug er det dog ikke gennemførelsen af større investeringer, der er det mest aktuelle, men derimod at sikre en bedre udnyttelse af ressourcerne inden for et allerede etableret produktionsapparat. Dette vil typisk gælde store mellemgrupper af landmænd, som har etableringstidspunktet

1) Landbrugets økonomi, efteråret 1981 (og tidligere år). Jordbrugsøkonomisk Institut.

noget på afstand. Planlægningshorisonten er for disse landmænd ofte for kort - og arbejdsevnen måske heller ikke til stede - til at store kapitalkrævende investeringer kan udnyttes, men på den anden side kan bedrifterne heller ikke økonomisk klare sig igennem helt til landmændenes pensionsalder, med mindre der gennemføres visse rationaliseringer og ændringer af produktionsmetoderne.

1.3. Strukturudvikling

Strukturudviklingen i landbruget er hidtil gået i retning af færre, men stirre bedrifter samtidig med en specialisering, navnlig inden for husdyrholdet. Foreliggende prognoser antyder, at denne udvikling vil fortsætte.

I tabel 2 er vist tal for udviklingen inden for malkekvægholdet og soholdet med prognosetal for 1985 og 1995. Prognosen er baseret på en fremskrivning, hvori indgår en række overgangssandsynligheder fastlagt på grundlag af statistiske oplysninger for perioden 1975 til 1977.

Prognosen forudsiger 102.000 og 82.000 bedrifter (over 0,5 ha) i 1985 og 1995. Jordtilliggendet kan beregnes til ca. 28 og 34 ha i 1985 og 1995 mod 18,8 og 23,8 ha i 1967 og 1977.

Det må noteres, at prognosen viser, at der selv i 1995 vil være en del relativt små husdyrbedrifter, men tendensen mod færre og stirre husdyrhold er klar. Ud fra prognosens fordeling er anslået, at 80 pct. af malkekøerne i 1995 befinder sig i besætninger over 30 køer. Ved svinene fås tilsvarende, at 70 pct. af sobestanden befinder sig i besætninger over 50 søer.

I sammenhæng med en vurdering af behovet for efteruddannelse er det således sandsynligt, at der fortsat er behov for at udbrede viden om styring af vækstprocesserne fra mindre til større produktionsenheder. Der vil følgelig også opstå behov for at udvide kendskabet til styring af produktion i større

Tabel 2. Strukturudvikling

<u>Malkekøgholdet</u>				
Antal malkekøer	1967	1977	1985	1995
pr. bedrift	antal bedrifter, 1000 stk.			
0	36,9	66,2	61,9	50,3
1-14	96,7	26,0	13,3	8,6
15-29	21,9	18,1	11,5	7,7
30-49	3,1	8,9	9,6	8,3
50 og derover	0,7	2,8	5,7	7,1
Bedrifter i alt	159,3	122,0	102,1	82,0
Antal malkekøer i alt, 1000 stk.	1,328	1,099	1,100	1,100
Pct. af malkekøer i besætninger over 30 køer, ca.	10	45	70	80
Gns. besætningsstørrelse	10,9	19,7	27	35
<u>Søholdet</u>				
Antal søer	1967	1977	1985	1995
pr. bedrift	antal bedrifter, 1000 stk.			
0	49,6	63,2	60,1	48,8
1-9	77,7	33,3	20,3	14,6
10-29	31,2	17,4	11,1	8,1
30-49		4,5	4,4	3,9
50 og derover	0,8	3,6	6,1	6,6
Bedrifter i alt	159,3	122,0	102,0	82,0
Antal søer i alt, 1000 stk.	947	911	1,000	1,000
Pct. søer i besætninger over 50 søer, ca.	5	35	60	70
Gns. besætningsstørrelse	8,6	15,5	24	30

Kilde: Danmarks Statistik (1967 og 1977) og Meddelelse nr. 28, 1979.
 En fremskrivning af strukturudviklingen i kvæg- og svineholdet,
 Jordbrugsøkonomisk Institut (1985 og 1995)
 Det samlede antal køer og søer er for 1985 og 1995 eksempelvis
 fastsat svarende til nogenlunde uændret bestand.

skala, hvilket alt andet lige er sværere - eller i det mindste kræver andre styringstekniker - end ved produktion i mindre skala.

1.4. Den teknisk-biologiske udvikling

I landbruget er der, som i andre erhverv, sket store ændringer i produktionsmetoderne. Dette er først og fremmest et resultat af det teknisk-biologiske forsknings- og udviklingsarbejde.

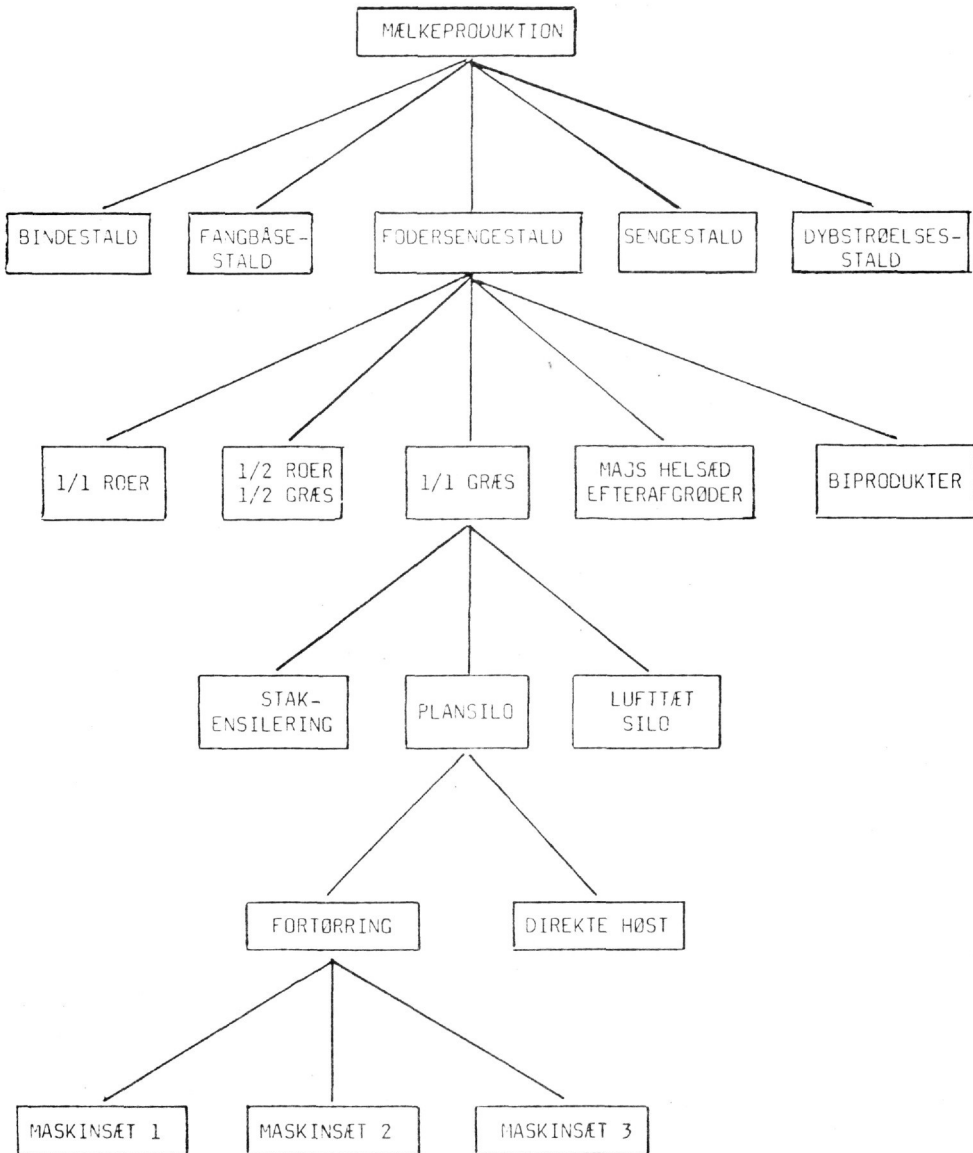
I figur 1a og b er meget forenklet antydnet, hvad det er, landmanden står over for som beslutningstager, når der skal gennemføres investeringer og/eller tilpasninger af produktionssystemet.

I kvægholdet kan der vælges mellem forskellige staldtyper, grovfodersystemer, konserveringsmetoder, høstmetoder og mekaniseringsformer. Alle disse komponenter skal afpasses efter hverandre og i forhold til bedriftsstørrelsen.

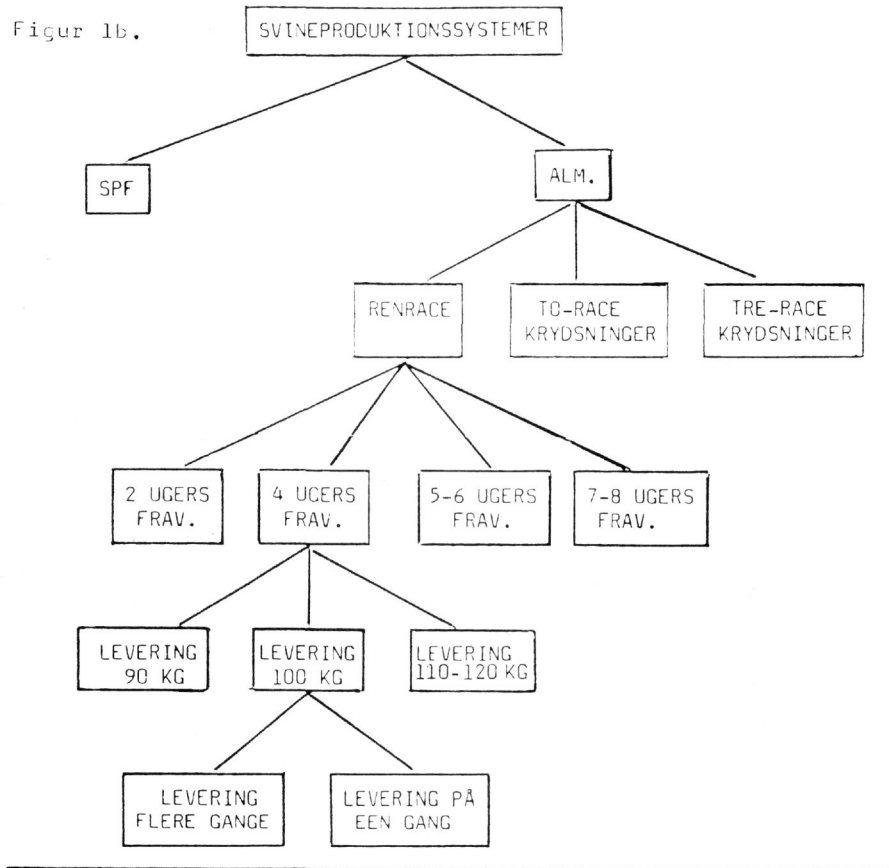
Et lignende billede med mange kombinationsmuligheder tegner sig for svineholdet. Krydsningsproduktion, fravænnings- og leveringsstrategier er af stor betydning for økonomien. Hvad staldsystemerne angår, vil fremover blive anvendt en opdeling i forskellige staldafsnit, der nøje skal afstemmes med hensyn til antal stier/pladser og det valgte produktionssystem.

For planteavlsbedrifterne med produktion af korn, frø og industriafgrøder synes udviklingen især at vedrøre indføring af nye sædskiftesystemer (afgrødekombinationer), jordbehandlingsteknikker og planteværnsforanstaltninger. Alene sidstnævnte område kræver betydelig viden hos landmanden for, at han er i stand til at diagnosticere skadedyrs- og sygdomsangreb, vælge bekæmpelsesmiddel og dosere i rigtige mængder på de rette tidspunkter.

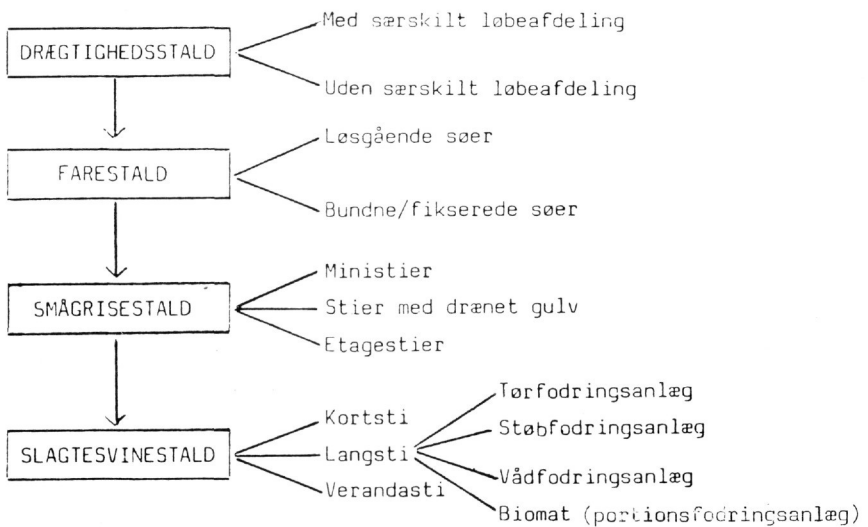
Figur 1a. Tekniske og biologiske muligheder i kvæg- og svinehold.

Figur 1b.

STALDSYSTEMER SVIN

1.5. Driftsledelse, økonomi- og produktionsstyring

Den skitserede udvikling vil betyde, at landmændene må holde sig a'jour med en lang række teknisk-biologiske forhold af betydning for gennemførelsen af produktionsprocesserne. Dertil kommer viden om økonomi, organisation, landboret m.v. til brug for driftsledelsen.

Den ledelsesmæssige indsats har som allerede antydnet meget stor betydning for bedrifternes indtjening, udvikling og overlevelsessevne, og der er ingen grund til at forvente, at kravene til landmandens driftslederevner bliver mindre fremover. Derimod er det næsten sikkert, at kravene skærpes.

Alene løsningen af den økonomiske krise, som mange landbrug er i i dag, vil kræve en betydelig ledelsesmæssig indsats på hver enkelt bedrift udover en række mere generelle erhvervsøkonomiske hjælpeforanstaltninger.

På det ledelsesmæssige område synes der at være grund til at overveje en forstærket indsats for efteruddannelse. Landmanden har ikke - eller kun sjældent - som lederen i industri og handel en mulighed for at få en "mellemstilling", der optræner ham i både økonomisk og teknisk styring af en virksomhed.

En forstærket indsats på det ledelsesmæssige område i efteruddannelsen må ske over en bred front, der tager sigte på at opbygge en større forståelse af virksomhedsledelsens opgaver, ansvar og hjælpemidler. Til illustration af områder for efteruddannelse skal anføres driftslederens vigtigste gøremål:

- a. Formulering af bedriftens idégrundlag, mål og politik på såvel kortere som længere sigt.
- b. Observation og erkendelse af bedriftens problemer herunder fastlæggelse af indtjeningskrav.

- c. Udvikling af idéer til løsning af problemerne. Analyse af bedriften og de ydre vilkår og muligheder.
- d. Udvælge og beslutte sig for de bedst egnede idéer til fremtidig produktion og finansiering. Gennemførelse af kalkulationer til opbygning af et hensigtsmæssigt beslutningsgrundlag.
- e. Sikre gennemførelsen af beslutningerne ved hjælp af tekniske produktionsplaner, økonomibudgetter samt tekniske og økonomiske kontroller fulgt op af korrigerende indgreb.

Gennem rådgivningstjenesten har landmændene mulighed for at få bistand ved udøvelsen af driftslederfunktionerne. Men det er naturligvis landmanden, der er driftsleder og ansvarshavende beslutningstager. Derfor må han være i stand til at vurdere og sortere de informationer, der tilflyder ham ad forskellige kanaler og til at træffe beslutninger og omsætte disse til praktisk handling og skabe tilfredsstillende resultater.

1.6. Strukturering af behov og målgrupper for efteruddannelse

Den enkelte landmands og ansattes behov for efteruddannelse vil afhænge af en lang række forhold. Som de væsentligste kan nævnes:

- a. Tidligere uddannelse
- b. Bedriftstype
- c. Bedriftsstørrelse
- d. Bedriftens udviklingstrin
- e. Landmandens/den ansattes arbejdsfunktion i bedriften

ad a. Der vil sandsynligvis være betydelig forskel på den uddannelsesmæssige status mellem grupper af landmænd og an-

satte. Der må derfor være efteruddannelsestilbud tilpasset varierende forkundskaber.

ad b. En landmands specifikke behov for efteruddannelse afhænger selvsagt af, om han er kvægproducent, svineproducent, fjerkræproducent, planteavler eller er mere alsidig med flere husdyrgrene. Normalt vil der også til husdyrbedriften høre et areal, som skal dyrkes. Kvægholderen vil her især være interesseret i grovfoderproduktion, medens svine- og fjerkræholderens interesser på planteavlsområdet normalt vil koncentrere sig om korn og forskellige industriafrøder.

ad c. Produktionssystem og teknik varierer med bedriftsstørrelsen, hvilket gør, at små og store brug kan have forskellige interesser med hensyn til indholdet af et efteruddannelsestilbud, også selv om de producerer de samme produkter. Med hensyn til driftsledelse og herunder økonomi- og produktionsstyring stilles der andre krav ved en stor bedrift end ved en lille bedrift.

ad d. Behovet for efteruddannelse kan også anskues med udgangspunkt i bedriftens udvikling med nær tilknytning til landmandens alder:

- . Før etablering af egen bedrift
- . Før stirre staldinvesteringer og besætningsudvidelser
- . Gennemførelse af byggeri og indkøring af besætning
- . Gennemførelse af etableret produktion med løbende tilpasninger af produktionsmetoder m.m., men uden større investeringer
- . Aftrapning/omlægning af produktionen i tilknytning til aftagende arbejdssevne/pensionering/salg af ejendom.

Hver af disse faser har specielle tekniske, ledelsesmæssige og økonomiske problemer, som kan indgå i en efteruddannelse.

ad e. De fleste landmænd vil være såvel driftsledere som udøvere af daglige arbejdsfunktioner. I mange bedrifter har ægtefællen en lignende stilling. Det må forventes, at beho-

vet for efteruddannelse for landmanden og dennes ægtefælle især vil ligge på det teoretiske plan vedrørende driftsledelse, økonomi og produktionsmetodik. For ansatte, der sigter på at blive selvstændige, vil der være lignende behov. Dertil kommer naturligvis en mere praktisk orienteret efteruddannelse vedrørende udførelsen af de forskellige arbejdsfunktioner i bedrifterne. Den praktiske del er sandsynligvis mest aktuell for ansatte, men også etablerede landmænd og disses ægtefæller må kunne deltage.

Af ovennævnte punkter fremgår, at en dækkende efteruddannelse må bestå af en vifte af tilbud. De persongrupper, som uddannelsen må rette sig imod, er:

1. Selvstændige driftsledere på forskellige alderstrin og med varierende uddannelsesmæssig baggrund.
2. Medhjælpende ægtefæller.
3. Unge landmænd inden etablering.
4. Funktionærer og landarbejdere med grønt bevis eller specialarbejderuddannelse.

De selvstændige driftsledere udgør langt den største gruppe. Det må forventes, at der fra denne personkreds fremover vil blive vist øget interesse for emner som økonomi- og produktionsstyring.

I de senere år har der kunnet spores en tendens til, at de specielle fodrings- og dyrkningsmæssige spørgsmål indgår i kurser under temaet produktionsstyring. Fordelen derved er, at deltagerne får mulighed for at vurdere detailproblemerne under hensyn til produktionskæden og bedriften som helhed.

Tilrettelægningen af kurser i økonomi- og produktionsstyring må koordineres med de tilbud om regnskabsføring, budgettering, planlægning og effektivitetskontrol, som gives af

landbrugets rådgivningstjeneste, da det er disse værktøjer, kursusdeltageren bagefter skal hjem og udnytte i egen bedrift. I praksis vil det i det hele taget være svært at adskille rådgivning og efteruddannelse. Dels foregår der en uddannelse samtidig med, at der rådgives, dels må lærerkræfter til en udvidet efteruddannelsesvirksomhed formentlig i betydeligt omfang hentes blandt konsulenterne.

Repræsentanten for Danmarks Landboungdom har fremlagt oplysninger fra en undersøgelse af landmændenes uddannelsesmæssige baggrund, som foreningen gennemførte i 1976.

Materialet er optaget som bilag 1.

2. Efteruddannelsen efter de gældende ordninger.

2.1. Kurser med statstilskud i henhold til L 29/1960

Efter loven kan landbrugsministeriet årligt anvende indtil 200.000 kr. som tilskud til deltagelse i efteruddannelseskurser.

Endvidere ydes tilskud efter samme retningslinier af midler fra Landbrugslotteriet (i 1980: 356.000 kr.).

Ifølge L 29/1960 anvendes midlerne "som tilskud til følgende af landboforeninger og husmandsforeninger afholdte eller godkendte kurser:

Landbrugsfaglige kurser.

- Kursus i landbrugets bierhverv, herunder havebrug, frugtavl, fjerkræavl, kaninavl og biavl.
- Andre kurser af betydning for landbrugserhvervet.
- Husholdningskursus og kursus i husmodergerning i øvrigt."

Tilskud ydes ifølge loven dels som tilskud til dækning af udgifterne ved afholdelse af kursus for ubemidlede, d.v.s. personer der opfylder betingelserne for at få fri proces, dels som tilskud til ubemidlede deltagere i sådanne kurser. Landbrugsministeriet fordeler bevillingen mellem de enkelte landsdele, og inden for hver landsdel fordeles midlerne af et udvalg med repræsentanter for landboforeningerne og husmandsforeningerne.

Hovedreglen er, at kurserne skal vare mindst 4 og højst 14 dage.

I 1980 blev bevilget understøttelser til 963 personer fordelt på 39 skolekurser. Endvidere blev bevilget understøttelser til 11.295 deltagere i 432 foreningskurser på i alt 1.533 undervisningsdage (4.695 undervisningstimer). Af de 432 kurser var 112 kurser i landbrug og dets bierhverv og 320 kurser i husholdning.

Kursusaktiviteten i henhold til L 29/1960 har i perioden 1975-80 været følgende:

Foreningskurser

	Antal kurser	Heraf i land- brug og dets bierhverv	Ubemidlede kursister	Elevuger
1975	589	(165)	15.342	4.108
1976	587	(158)	15.962	4.622
1977	516	(117)	14.170	3.874
1978	354	(90)	10.987	2.922
1979	453	(106)	11.573	3.244
1980	432	(112)	11.295	3.051

Skolekurser

1975	45	1.329	1.063
1976	38	1.285	1.028
1977	47	1.463	1.170
1978	34	922	737
1979	39	973	778
1980	39	963	770

Der er i ovenstående kun regnet med deltagelse af ubemidlede deltagere. Det egentlige antal deltagere er formentlig ca. 20 pct. større end det ovenfor anførte.

2.2. Korte kurser på landbrugsskolerne.

Ifølge § 2 i L 259/1970 om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler (højskoleloven) tilbyder

landbrugsskolerne kurser til uddannelse af landbrugsmedhjælpere, landbrugsdriftsledere og landbrugsteknikere eller til uddannelse af gartnere og gartneriteknikere. De kan endvidere tilbyde andre kurser med tilknytning til landbrugserhvervet eller gartnerfagene.

Det fremgår endvidere af § 5, stk. 2, at kurserne på de skoler, der er omfattet af højskoleloven, skal have en varighed på mindst en uge med mindst 5 sammenhængende undervisningsdage, men landbrugsskoler kan dog tilbyde kurser på mindst 5 enkeltstående undervisningsdage.

Der skal være mindst 10 deltagere ved kursets begyndelse.

De korte kurser er i tilskudsmæssig henseende sidestillet med de længere kurser. Alle kurser af mindst 5 dages varighed indgår i tilskudsberegningen, og kursusdeltagerne medregnes i skolens årselevtal - d.v.s., at skolen modtager 85% statstilskud til undervisningsrelevante udgifter, herunder lærerløn. Der ydes ikke tilskud til skolernes udgift til kost og logi.

Til kurser af mindst 2 ugers varighed kan søges elevstøtte efter højskolelovens almindelige regler.

Der blev i 1980 afholdt følgende korte kurser på landbrugsskolerne:

Dyrkning af vintersæd	2 kurser med 39 deltagere
Kvægbrug	1 kursus med 32 deltagere
Driftsøkonomi	2 kurser med 130 deltagere
Produktionsstyring i sohold	3 kurser med 67 deltagere
Energi på gården	1 kursus med 18 deltagere
Konen på gården	1 kursus med 18 deltagere

Samtlige kurser var af 1 uges varighed.

Endvidere blev afholdt et 3 ugers grundkursus for landmænd uden landbrugsskoleophold (17 deltagere).

Der var således 321 deltagere på landbrugsskolernes korte kurser i 1980.

2.3. Erhvervsmæssige kurser under fritidsundervisningsloven

I henhold til §§ 55-57 i lov om fritidsundervisning (LB 316/1980) kan der godkendes erhvervsmæssige kurser sigtende mod et bestemt arbejdsområde. Undtaget er erhvervsmæssige kurser, der henhører under anden lovgivning. Bekendtgørelse nr. 417 af 15. september 1980 om fritidsundervisning for voksne indeholder i kap. V nærmere regler om disse kurser.

Erhvervsmæssige kurser efter fritidsundervisningsloven kan tilrettelægges på alle ugens dage både i dag- og aften-timerne og kan, hvor forholdene i øvrigt tillader det, tilrettelægges i kostskoleform, dog med højst 8 timers daglig undervisning.

Undervisningen skal være tilrettelagt for voksne og stå åben for alle over 18 år, og den må ikke være forbeholdt en enkelt organisations eller forenings medlemmer.

Unge under 18 år, der af lederen skønnes at kunne følge med i undervisningen, kan undtagelsesvis optages på et erhvervsmæssigt kursus, men holdet skal dog overvejende bestå af deltagere over 18 år. (Det kan i typegodkendelsen anføres, at kurset står åbent for elever under 18 år.)

Undervisningen skal være tilrettelagt efter en kursusplan, der er i overensstemmelse med en typegodkendelse foretaget af direktoratet for folkeskolen, folkeoplysning, seminarier m.v. Enhver initiativtager kan ansøge om godkendelse af en typeplan.

Da det er en forudsætning for godkendelse, at de organisa-

tioner, der dækker det pågældende område af arbejdsmarkedet (for så vidt angår kurser for selvstændige landmænd: landboforeningerne og husmandsforeningerne), kan stå inde for undervisningens niveau, kvalitet og anvendelighed, vil direktoratet først efter forhandling med de pågældende organisationer tage stilling til spørgsmålet om godkendelse.

Direktoratet undersøger samtidig, om det pågældende kursus i forvejen er godkendt - eller må anses for at høre hjemme - under anden lovgivning.

Direktoratet udsender hvert år en fortegnelse over samtlige typegodkendte kurser. Med henvisning til denne typegodkendelse søger de lokale initiativtagere herefter om godkendelse af de enkelte kurser efter de for fritidsundervisningen for voksne i øvrigt gældende regler.

Lederen af et erhvervsmæssigt kursus skal have de nødvendige pædagogiske og administrative forudsætninger, og lærerne skal gennem uddannelse eller tidligere virksomhed have erhvervet kvalifikationer for undervisning i de pågældende fag og må have de pædagogiske forudsætninger for at kunne tilrettelægge og gennemføre undervisningen.

Det er i de enkelte typegodkendelser anført, hvilke kvalifikationer (uddannelser) der kræves for at kunne undervise på det pågældende kursus. Godkendelse af en lærer kan i det enkelte tilfælde gøres betinget af, at vedkommende deltager i et kursus i voksenpædagogik.

Undervisningslokalet skal med hensyn til størrelse, beskaffenhed og udstyr være egnet til undervisning i det pågældende fag.

Jabel 3

Landbrugskurser gennemført som erhvervsmæssige kurser under lov om fritids-undervisning.

	1973 -74	1974 -75	1975 -76	1976 -77	1977 -78	1978 -79	1979 -80
å jourføringsk. for unge l.	17	38	24	25	udgået		
å " " bosidd.landm.	34	14	38	26	"		
Suppleringskursus for unge l.(l.u.)					45	56	52
Grundkursus for ældre landm.					0	1	1
" i kvægets fodring	2	0	1	3	udgået		
" i husdyrbrug							2
Udvidet k. i kvægets fodring	3	5	4	8	udgået		
Økonomisk kvæghold	22	18	14	14	"		
Pasning af kvæg og svin	0	0	3	0	"		
Smågriseproduktion	6	1	2	2	"		
Moderne sohold	10	1	14	13	"		
Baconsvin	2	6	4	3	"		
Økonomisk svinehold	26	14	6	4	1	udgået	
Svinehold					18	34	17
Kvægets pasning (l.u.)	13	28	38	36	45	36	47
Svinets pasning (l.u.)	3	5	8	17	19	26	32
Kvæghold					14	20	10
Kødkvæg	8	1	0	0	0	udgået	
Uddannelse af svinekontrollass.	0	0	0	0	0	"	
Husdyrsygdomme	12	3	5	3	0	4	3
Kvægsygdomme	1	3	2	2	4	1	
Svinesygdomme	2	2	0	5	1	1	
Fårehold				4	9	9	10
Fjerkræproduktion	1	0	0	1	0	0	0
Biavl	4	6	8	11	8	8	26
" dronningeavl							0
Dambrugsdrift							2
Grundkursus i planteavl	0	2	0	0	0	6	3
Alsidig planteavl	8	7	2	0	0	udgået	
Planteavl uden kvæghold	11	2	2	2	6	0	1
Grovfoderproduktion	29	18	8	3	9	2	1

	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
	-74	-75	-76	-77	-78	-79	-80
Kartoffelproduktion	2	0	1	0	1	udgået	
Plantekundskab (l.u.)	20	11	9	36	45	53	10
Plantebeskyttelse (l.u.)	10	7	27	3	1	1	1
Kornbehandling						0	0
Dyrkning af frø	7	3	4	1	0	1	1
Avl af havefrø og spec.afgrøder	1	0	0	0	0	udgået	
Dyrkning af grøntsager og bær	1	1	1	0	0	"	
Småskovdyrkning	1	0	0	0	0	0	0
Landbrugets økologi				0	3	6	2
Planlægning af landbr.bygn.	5	1	0	2	1	udgået	
Bygningslære	20	8	2	2	1	"	
Landbr.bygn. og mask.						2	1
Landbrugsregnskabsføring	39	21	11	4	2	8	1
Regnskabsanalyse og driftsplanlægning	11	15	12	3	4	3	2
Bidragsregnskab	0	0	0	0	0	udgået	
Driftskontrol og driftsplanlægn.	10	3	2	3	0	"	
Rationalisering	0	0	0	0	0	"	
EDB for landmænd	1	2	1	0	0	udgået	
Landboret og landbolovgivning		0	4	2	0	0	0
Driftsøkonomi og landboret						13	1
Glidende generationsskifte				6	4	3	1
Malkekursus (l.u.)	12	17	20	15	udgået		
Pløjekursus (l.u.)	16	17	22	28	"		
Markens maskiner (l.u.)	2	9	4	1	"		
Traktorkursus	2	1	2	0	"		
Maskiner til kornbehandling	1	1	2	1	"		
Sommerhalvårets maskiner	14	8	9	1	"		
Vinterhalvårets maskiner	0	udgået					
Markens pasning (l.u.)	5	33	23	16	34	27	28
Værktøjs- og materialelære	11	23	25	11	udgået		
Værkstedsfærdigheder (l.u.)				23	37	29	31
Lysbuesvejsning	47	75	67	63	62	48	57
Gassvejsning				4	3	9	2
Ialt	447	402	441	414	359	414	372

0 betyder, at der er en typegodkendt undervisningsplan, men at der ikke har været afholdt kursus det pågældende år.

l.u.: landboudgdom.

Undervisningen skal være vederlagsfri; men der skal afkræves deltagerne et indskrivningsgebyr, som fastsættes i forhold til de forventede udgifter til administration m.v. Indskrivningsgebyrerne kan anvendes til dækning af udgifter til planlægning, administration, køb og leje af undervisningsmateriel, ekskursioner m.v. og for så vidt angår stirre skoler for fritidsundervisning til dækning af den del af honorarerne til heltidsansatte ledere og medhjælp for disse, som skal bæres af deltagerne. Indskrivningsgebyrerne må ikke anvendes til lærerløn.

Kurset skal søges godkendt inden holdets start og påbegyndes med mindst 15 deltagere, ligesom undervisningen skal gennemføres i overensstemmelse med den godkendte typeplan.

Staten og kommunen yder tilskud til lærerlønnen med hver 50%, og kommunalbestyrelsen skal efter indstilling fra voksenundervisningsnævnet stille lokaler med fornødent udstyr til rådighed.

Kursusvirksomheden i tiden 1973/74 - 1979/80 fremgår af tabel 3.

2.4. Uddannelse under specialarbejderloven samt efteruddannelsesforanstaltninger for faglærte arbejdere m.v.

A. Specialarbejderkurser

Kurserne gennemføres i henhold til arbejdsministeriets bekendtgørelse af 2. juni 1971 af lov om erhvervsmæssig uddannelse af specialarbejdere m.fl. og omskoling, kap. I, samt arbejdsministeriets bekendtgørelse nr. 550 af 1. november 1978 om adgang til uddannelsesforanstaltninger for specialarbejdere m.fl. og om vilkår under uddannelsen.

Kurserne administreres af et uddannelsesråd og af parite-

Tabel 4

Specialarbejderkurser 1979/80 og 1980/81

	1979/80			1980/81		
	Kur- ser	Elev- ver	Elev- uger	Kur- ser	Elev- ver	Elev- uger
<u>LANDBRUGS MASKINKURSER</u>						
- Traktorførere (3 uger) 3).....	38	456	1368	41	492	1476
- Traktorførere med praktisk erfaring (2 uger) 3)	17	204	408	25	300	600
- Plove og såmaskiner (1 uge)	15	133	133	16	135	135
- Mejetærskere og pressere (2 uger) .	21	199	398	26	256	512
- Vedligeholdelse af landbrugsmaski- ner (2 uger)	23	212	424	23	231	462
- Gødningsmidler og -udbringning (1 uge)	17	184	184	18	193	193
- Industrielle grønthøstere (Fin- snittere) (1 uge)	3	22	22	3	26	26
- Roemarkens maskiner (1 uge)	7	62	62	10	121	121
- Maskiner til dyrkning og konserve- ring af landbrugsafgrøder (2 uger)	2	17	34	2	20	40
- Grundkursus i plantebeskyttelse (1 uge)	27	285	285	25	282	282
- Plantebeskyttelsesmidler og sprøjt- ning i landbrug (1 uge)	23	225	225	22	231	231
<u>STALDMEDARBEJDERKURSER 1)</u>						
- Grundkursus (3 uger)	-	-	-	-	-	-
- Basiskursus (2 uger)	-	-	-	-	-	-
- Kvæg, trin 1 (2 uger)	-	-	-	-	-	-
- Kvæg, trin 2 (1 uge)	-	-	-	-	-	-
- Kvæg, trin 3 (1 uge)	-	-	-	-	-	-
- Klovpleje og -beskæring (4 uger) ..	3	36	108	2	25	75
- Svin, trin 1 (2 uger)	-	-	-	-	-	-
- Svin, trin 2 (1 uge)	-	-	-	-	-	-
- Svin, trin 3 (1 uge)	-	-	-	-	-	-
- Fjerkræ, trin 1 (2 uger)	-	-	-	-	-	-
- Fjerkræ, trin 2 (1 uge)	-	-	-	-	-	-
- Fjerkræ, trin 3 (1 uge)	-	-	-	-	-	-
TRANSPORT	196	2035	3651	213	2312	4153

	1979/80			1980/81		
	Kur-ser	Ele-ver	Elev-uger	Kur-ser	Ele-ver	Elev-uger
TRANSPORT	196	2035	3651	213	2312	4153
<u>ANDRE KURSER</u>						
- Grundkursus for dyrepassere (3 uger) 2)	7	92	276	6	68	204
- Lysbuesvejsning for landbruget (3 uger) 3)	14	140	420	20	200	600
- Vedligeholdelse af jordbrugets driftsbygninger (3 uger) 3)	5	60	180	4	48	144
- Frugtplukning (1 uge)	3	30	30	3	32	32
I alt	225	2357	4557	246	2660	5133

1) Kurserne forventes påbegyndt i foråret 1983.

2) Kurset forventes at ophøre i 1984.

3) Kurser som ikke gennemføres af brancheudvalget for jordbruget men af andre brancheudvalg.

tisk sammensatte brancheudvalg. Den centrale styring foretages af direktoratet for arbejdsmarkedsuddannelserne.

Specialarbejderskolerne investerer så vidt muligt ikke i ressourcekrævende udstyr, hvis dette i forvejen er tilgængeligt på andre skoler, men lejer sig om muligt ind på disse "entreprenørskoler" såsom landbrugsskoler, tekniske skoler, teknologiske institutter m.v.

Første kursus i en sammenhængende række kurser skal være uden særlige adgangskrav, og indholdet skal være tilgængeligt for deltagere uden kendskab til den pågældende branche.

Andet og øvrige kursustrin i en sammenhængende række kan have adgangskrav som f.eks. krav om en vis beskæftigelse inden for den pågældende branche - enten i stedet for eller som supplement til det/de forudgående kursustrin.

En kursusrækkes uddannelsesniveau kan fortsætte til og med f.eks. svendepreveniveau - vel at mærke inden for det speciale, som uddannelsen omhandler - og skal stoppe umiddelbart før f.eks. arbejdslederniveau eller den selvstændiges niveau.

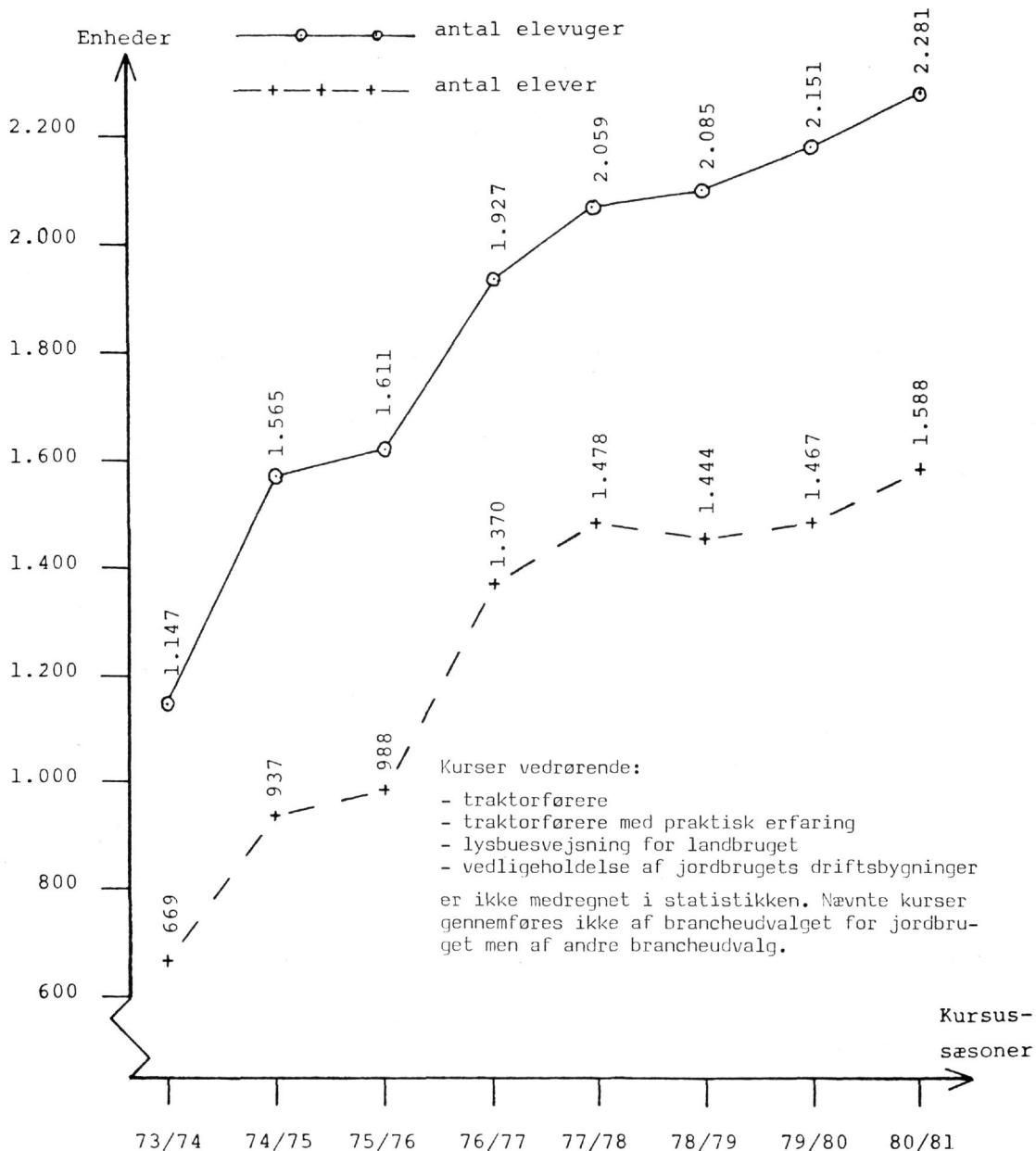
Specialarbejderkurser sigter mod den linnede medarbejder, "manden på gulvet" og ikke f.eks. arbejdsledere og selvstændige. D.V.S., at der ikke tilbydes kurser med indhold og målsætning specielt rettet mod disse sidstnævnte grupper. Selvstændige og arbejdsledere må optage enkelte - fortrinsvis ubesatte - pladser på alle hold, men kan ikke oppebære kursusgodtgørelse svarende til tabt arbejdsfortjeneste. De pågældende forudsættes at have et reelt behov for den viden, der gives på kurset, i forbindelse med deres beskæftigelse.

Kurserne skal gennemføres om dagen med 8 timer pr. dag i ugens 5 første dage. Korteste kursus er derfor på 1 uge og kurser af 5-6 ugers varighed forekommer jævnligt.

Figur 2

Elevstatistik over LANDBRUGS - kurser
for perioden 1973/74 - 1980/81.

Specialarbejderområdet

Tilmelding til og deltagelse i alle kurser er gratis for alle deltagere. Der betales ikke for eventuelt udleveret undervisningsmateriale, og der ydes kursusgodtgørelse svarende til tabt arbejdsfortjeneste.

Kursusaktiviteten i 1979/80 og 1980/81 fremgår af tabel 4.

Som figur 2 er optaget en elevstatistik over landbrugskurser for perioden 1973/74 - 1980/81.

B. Efteruddannelsesområdet

Der er ikke lovgivet for dette område, og aktiviteterne gennemføres på grundlag af arbejdsministeriets cirkulære af 18. juni 1965 vedrørende foreløbige retningslinier for ydelse af tilskud til efteruddannelseskursus for faglærte m.v., hvis indhold stort set svarer til Specialarbejderloven.

Direktoratet for arbejdsmarkedsuddannelserne foretager godkendelse af undervisningsplaner og uddannelsesstrukturer samt driftsbevillinger og - i mindre omfang - tilskud til investering i undervisningsmaterialer, efter at dette har været til høring i et paritetisk sammensat efteruddannelsesudvalg.

Det forudsættes, at arbejdsmarkedets parter i fællesskab har udarbejdet ovennævnte undervisningsplaner m.v.

Efteruddannelseskurser gennemføres fortrinsvis på tekniske skoler og handelsskoler og tilsigter:

- at ajourføre forældede grunduddannelser (mesterlære og efg) til aktuelt niveau,
- at videreuddanne ud over aktuelt niveau til nye teknikker,
- at omskole inden for de enkelte hovederhvervsområder (f.eks. automekanikere til svejsere).

Adgangskrav til første kursus i en sammenhængende række kurser er normalt bevis for gennemgået grunduddannelse inden for det pågældende område.

Andet og øvrige kursustrin i en sammenhængende række kan have adgangskrav, som f.eks. krav om en vis beskæftigelse inden for den pågældende branche.

Forhold vedrørende målgruppe og andre deltagere, kursernes varighed samt økonomi vedrørende kursusdeltagelse svarer ret . nøje til specialarbejderområdet.

2.5. Efteruddannelsen som led i landbrugets konsulentvirksomhed

Landbo- og husmandsforeningernes konsulentvirksomhed drives af organisationerne med statsstøtte ifølge "lov om tilskud til den landøkonomiske konsulentvirksomhed". Virksomheden omfatter følgende personale (1980):

Fagområde	Konsulenter med agronom- o.l. uddannelse	Landbrugsteknikere og assistenter med anden uddannelse
Planteavl	229	127
Kvæg	118	107
Svin	60	60
Kvæg og svin	27	9
Fjerkræ	16	1
Heste	4	7
Får	1	1
Bygninger og maskiner	53	24
Driftsøkonomi	363	363
Erhvervs- og sam- fundsrådgivning	3	-
Husholdning	60	4
Ungdomsarbejde	23	18
I alt	957	721

Hertil kommer (1982)

- 100 produktionsassistenter med statstilskud på midlertidig bevilling.
- Ca. 1400 assistenter uden statstilskud.

Statstilskuddet ydes som en refusion på 70 pct. af visse udgifter, først og fremmest konsulenternes løn og pensionspræmier. Totalt set udgør statstilskuddet 25-30 pct. af foreningernes udgifter til konsulentvirksomheden. Resten finansieres af foreningerne, primært gennem medlemskontingent samt (i stigende omfang) ved landmændenes direkte betaling for ydelser.

Statstilskuddet er af meget stor betydning for foreningernes kollektive oplysningsarbejde, herunder efteruddannelsen, fordi dette arbejde ikke så let som individuelle serviceydelser kan finansieres ved direkte betaling.

Konsulentvirksomhedens opgaver dækkes af følgende hovedpunkter :

- 1) almen videnformidling om produktion og økonomi,
- 2) individuel vejledning om produktionstilrettelægning og -gennemførelse,
- 3) dataregistrering og -bearbejdning som grundlag for produktionsstyring m.v.,
- 4) uddannelse og efteruddannelse,
- 5) forsøgs- og udviklingsarbejde,
- 6) opgaver med baggrund i dansk og EF-lovgivning.

Det fremgår heraf, at uddannelse (af unge landmænd) og efteruddannelse (af etablerede landmænd) indgår som et led i konsulenternes almindelige arbejde.

Foreningernes konsulentarbejde udgår fra lokale konsulentcentre. De er af varierende størrelse, men dækker som gennemsnit et område med ca. 1.000 landbrug. Centrene har også varierende bemanning og varierende antal faglige "strenge" (jfr. foranstående oversigt) at spille på. Et center med konsulenter på fagområderne planteavl, kvæg, svin og økonomi betegnes "4-strengt".

I hele landet findes følgende antal konsulentcentre:

4-strengede eller mere:	33 centre
3-strengede:	33 centre
2-strengede:	<u>28 centre</u>
I alt	<u>94 centre</u>

Særlig de stirre centre har som regel et eller flere møde- og kursuslokaler, som i stort omfang benyttes til efteruddannelse af landmænd.

Konsulenterne udgør langt hovedparten af de lærerkræfter, der bruges i lokale kurser for unge og etablerede landmænd. Ifølge opgørelser fra Landbrugets Informationskontor og Landskontoret for Ungdomsarbejde havde dette arbejde følgende omfang i 1980/81:

	Landbo- og hus- mandsf. kurser	Landboun- dommens kurser	I alt
Antal kurser	338	302	640
- Heraf under fritidsloven	76	210	286
Antal deltagere	9.190	4.930	14.120

Landbrugets Informationskontors opgørelse af landbo- og husmandsforeningernes kurser for etablerede landmænd har været foretaget i nogle år og giver således et billede af udviklingen, jfr. tabel 5.

Tabel 5

Faglige efteruddannelseskurser for landmænd arrangeret af de lokale landøkonomiske foreninger fra vinteren 1975/76 til 1980/81

	75/76	76/77	77/78	78/79	79/80	80/81
Antal kurser	375	371	354	361	369	338
Heraf dagkurser	184	226	209	233	261	237
- aftenkurser	199	154	153	137	121	102
- under fritidsloven	180	145	121	119	89	76
Antal deltagere i alt	9680	9448	9453	9523	10069	9190
Deltagere i gns. pr. kursus	26	25	27	26	27	27
Antal timer i gns. pr. kursus	17	15	15	14	14	13
Antal lærere i gns. pr. kursus	3	3	3	3	3	3

Kun kurser, der strækker sig over 2 dage eller mere, er medtaget i opgørelsen. Der er klare tendenser i udviklingen:

færre aftenkurser
færre kurser under fritidsloven
gennemgående bliver kurserne kortere

2.6. Tilskud til vikarbistand i forbindelse med deltagelse i jordbrugsfaglige kurser

I henhold til lov nr. 209 af 13. maj 1981 og bekendtgørelse nr. 334 af 23. juni 1981 om tilskud til vikarordninger inden for jordbruget kan der ydes tilskud til vikarbistand ved jordbrugeres deltagelse i jordbrugsfaglige kurser, der kræver fravær fra bedriften, og til uddannelse og efteruddannelse af vikarer og arbejdsfordelere ansat i en tilskudsberettiget vikarforening.

Tilskud ydes til vikarforeninger, der opfylder de i loven fastsatte betingelser.

Tilskudsordningen er trådt i kraft den 1. juli 1981. For 1981 er bevilget i alt 6,7 mill. kr. til tilskud til vikarafløsning ved jordbrugeres sygdom, efteruddannelse, vikarer og arbejdsfordelers uddannelse og efteruddannelse og til ordningens administration. For 1982 er der foreløbig bevilget 16 mill. kr.

2.6.1. Tilskud til jordbrugeres efteruddannelse

Tilskudsberettiget er alene vikarbistand ved faglig efteruddannelse, der vedrører primærbedriftens drift og økonomi. Kurserne skal være heldagskurser af mindst 6 timers varighed.

Tilskud omfatter kun afløsning af jordbrugeren og medhjælpende hustru, men ikke fremmed medhjælp.

Tilskudsprocenten fastsættes en gang årligt af Statens Jordlovsudvalg. For 1981 er tilskudsprocenten 75% af udgiften til vikarbistand.

Tilskudsberettiget vikarbistand ydes kun til jordbrugere, hvis produktion kræver regelmæssig pasning, og som ikke har over 1 fuldtidsbeskæftiget medhjælper. Hvis disse betingel-

ser ikke er opfyldt, kan jordbrugeren få vikarbistand mod betaling, som fastsættes af den enkelte vikarforening.

For 1981 er der fastsat en fordelingsnøgle, hvorefter 5% af tilskuddet til vikaraflønning eller ca. 350.000 kr. forudsættes anvendt til vikarbistand ved jordbrugeres efteruddannelse.

Foreningernes regnskaber og budget for det kommende år skal indsendes til Statens Jordlovsudvalg senest den 15. februar. Når materialet er gennemgået, vil det vise sig, hvor stor en del af det samlede tilskud til vikaraflønning, der rent faktisk er anvendt til jordbrugeres efteruddannelse.

2.6.2. Tilskud til vikarers og arbejdsfordeleres efteruddannelse

For at sikre jordbrugerne kvalificeret vikarbistand ydes der tilskud til vikarernes uddannelse og efteruddannelse.

Statens Jordlovsudvalg fastsætter 1 gang årligt det maksimale antal kursusdage, som hver forening kan få tilskud til. For 1981 ydes tilskud til maksimalt 3 kursusdage pr. arbejdsfordeler og 5 dage pr. fuldtidsansat vikar. Tilskuddet udgør 100% af de refusionsberettigede udgifter.

Der er i 1981 kun etableret enkelte kurser til vikarer og arbejdsfordelere. Udgifterne hertil kendes ikke på nuværende tidspunkt.

3. Vurdering af den nuværende efteruddannelses omfang og art i relation til efteruddannelsesbehovet

- 3.1. Kursusvirksomheden under L 29/1960 om statstilskud til landbrugskursus m.m. er, som det fremgår af afsnit 2.1, af beskeden omfang, og her er for en væsentlig del tale om husholdningskursus og kursus i landbrugets bierhverv.

Efter indførelse af socialindkomstbegrebet er der i forhold til det totale antal indkomne ansøgninger om tilskud i henhold til L 29/1960 afvist ca. 1/3 af ansøgningerne, idet socialindkomsten har været over den fastsatte grænse på 110.000 kr. (grænsen for fri proces).

På grund af geografisk bestemte udsving i ejendomsværdien og dermed i socialindkomstens formuetillæg, er det især ansøgere fra det østlige Danmark, der er afvist.

Den beskeden ramme til trods er der et udbredt ønske om at bevare denne lovs tilskudsmulighed, idet tilskuddet virker som et incitament til at starte kursusvirksomhed. De normalt anvendte tilskudsbeløb er af størrelsesordenen ca. 300 kr. ved en kursusafgift på 1200 kr. Tilskuddet ydes til enkeltpersoner.

I forbindelse med afholdelse af foreningskurser kan der ydes tilskud til foreningen til reduktion af de med kurset forbundne udgifter.

Tilskuddet er i gennemsnit af størrelsesordenen 200 kr. pr. kursusdag.

Lovens midler administreres sammen med midler fra landbrugs-lotteriet med ca. 1/3 fra L 29/1960 og 2/3 fra landbrugs-lotteriet. Den totale ramme er i størrelsesordenen 550.000 kr.

3.2. Korte kurser på landbrugsskolerne

Som det fremgår af afsnit 2.2, blev der i 1980 afholdt 10 korte kurser af 5 dages varighed med 321 deltagere.

Kurserne har behandlet aktuelle faglige problemer med det formål at opfriske og videreføre den teoretiske viden hos de lidt ældre praktiske landmænd, og har ikke i større omfang behandlet emner, der er nævnt i afsnit 1.

Deltagerne har hovedsagelig været selvstændige landmænd, der samtidig med videreuddannelsen skal passe arbejdet i den hjemlige bedrift, og derfor sjældent har mulighed for at være hjemmefra længere tid ad gangen.

Dette har medført, at landbrugsskolerne kun undtagelsesvis har forsøgt med kurser af længere varighed end een uge (5 dage).

En række landbrugsskoler har erkendt betydningen af efteruddannelseskurser i emner som produktionsstyring, driftsledelse m.v. og har siden 1980 afholdt forsøg med disse kursusemner (jfr. afsnit 2.2). Disse forsøgskurser er siden fortsat og i foråret 1981 blev der indbudt til et kursus i produktionsstyring i specialiseret sohold, og tre landbrugsskoler indbød til kurser i produktionsstyring i specialiseret malkekvæghold.

I skoleåret 1981/82 søges antallet af disse kurser yderligere udvidet. 8 landbrugsskoler indbyder til kurser i produktionsstyring i specialiseret malkekvæghold, 7 landbrugsskoler indbyder til kursus i produktionsstyring i specialiseret sohold, og 2 landbrugsskoler indbyder til kursus med titlen: "Før etablering af egen bedrift".

Kurserne er ugekurser og afholdes på grundlag af kursusplaner udarbejdet af Landbrugets Informationskontor.

Det er kostskolekursus, der gennemføres med tilskud efter højskoleloven (85% af undervisningsudgifterne). Deltagerne skal selv betale 900 kr. pr. uge i kursusafgift, uden mulighed for offentlige tilskud.

Den relativt høje egenbetaling i forbindelse med vanskeligheden ved at skaffe - og betale - kvalificerede afløsere i den hjemlige bedrift virker stærkt begrænsende på deltager-tallet og kan medføre, at en stor gruppe af landmænd - måske dem med det største behov - ikke kommer på kursus.

Den nylig indførte vikarordning - jfr. afsnit 2.6, vil i nogen grad råde bod herpå.

Om kursustilbuddene står i rimeligt forhold til behovet, er det vanskeligt at svare på. Det er sandsynligt, at landmændenes behov er stirre end den faktiske efterspørgsel, der jo som foran anført er bestemt af de givne økonomiske og arbejds-mæssige vilkår.

For en samlet afvejning af fordele og ulemper forbundet ved kurser tilrettelagt som kostskolekurser og kurser tilrettelagt som erhvervsmæssige kurser, henvises til afsnit 3.3 nedenfor.

3.3. Erhvervsmæssige kurser under lov om fritidsundervisning m.v.

Som det fremgår af afsnit 2.3, blev der i 1979/80 afholdt 372 landbrugsfaglige kurser med ca. 7.500 deltagere.

Initiativtagerne til disse kurser er i hovedsagen landboforeningerne, husmandsforeningerne og Danmarks Landboungdom og disses lokalforeninger samt en del specialorganisationer såsom biavlereforeninger, skovdyrkerforeningen m.fl.

Kurserne er af en varighed på 20-30 timer og skal tilrettelægges, så deltagerne kan følge dem i deres fritid. Der vil således sjældent være tale om kostskolekurser.

Der er ingen bevillingsmæssige begrænsninger for antallet af disse kurser.

Som det fremgår, har de erhvervsmæssige kurser kunnet samle væsentlig flere deltagere end kostskolekurserne. Dette skyldes primært, at de erhvervsmæssige kurser afholdes lokalt og kan søges i landmændenes fritid, samtidig med at de er gratis for deltagerne.

Vanskeligheden ved at skaffe kvalificerede lærere til et lokalt område, og kursernes placering i aftentimerne må dog betragtes som en hindring dels for at udvide kursustilbuddet væsentligt, dels for at flere landmænd melder sig til relevante kurser.

Efteruddannelsestilbud i kostskoleform, som p.t. tilbydes af landbrugsskolerne, har derimod den fordel, at disse kurser kan foregå i koncentreret form, væk fra landmandens daglige arbejde, hvormed udbyttet af kurset vil blive større, samtidig med at der ved landbrugsskolerne lettere findes kvalificerede lærere, velegnede faglokaler m.v.

3.4. Specialarbejderkurserne.

Som fremgår af afsnit 2.4, blev der i 1980/81 afholdt 246 kurser med 2.660 deltagere.

Kurserne, der gennemføres på 10 specialarbejderskoler landet over, er meget målrettede kurser og har hidtil omfattet kurser vedrørende traktorer og landbrugets forskellige maskiner. Herudover gennemføres kurser om plantebeskyttelse, lysbuesvejsning og vedligeholdelse af driftsbygninger m.fl.

Fra foråret 1983 vil der endvidere blive etableret kurser for "staldmedarbejdere" inden for kvæg-, svine- og fjerkræproduktion.

Specialarbejderkurserne tager fortrinsvis sigte mod ansatte på landbrugsbedrifter og for traktor- og maskinkursernes vedkommende endvidere mod ansatte på maskinstationer og græs- og lucernetørrerier.

Inden for det øvrige jordbrugsområde - gartneri og skovbrug - gennemførtes herudover i 1980/81 140 specialarbejderkurser med 1.493 elever.

Specialarbejderkurserne har hidtil ikke i væsentligt omfang været søgt af selvstændige driftsledere og er efter udvalgets opfattelse ikke velegnede til at dække netop driftsledernes efteruddannelsesbehov.

3.5. Efteruddannelsen som led i konsulentvirksomheden

Kursusvirksomhed har altid været kendt i det landbrugsfaglige oplysningsarbejde. Konsulenternes metodefrihed har dog givet sig udtryk i en stærkt varierende udbredelse af kursusformen, spændende fra foreninger med meget stærk aktivitet til andre foreninger, hvor der ingen kursusvirksomhed fandt sted, bortset fra landbougdommens.

Samtidig med indførelsen af de erhvervsmæssige kurser ved fritidsundervisningslovens ikrafttræden i 1969 iværksatte Landbrugets Informationskontor et udviklingsarbejde med sigte på at fremme efteruddannelsen over en bred front. Bl.a. blev udarbejdet undervisningsmateriale, som var let at gå til, og ad forskellige veje gennemførtes en oplysningsindsats over for konsulenterne. Denne indsats sammen med fritidsundervisningsloven gav et stærkt opsving i kursusvirksomheden. I 1971-72 blev således holdt 660 erhvervsmæssige landbrugskurser under fritidsloven.

Det blev herigennem almindeligt accepteret, at efteruddannelsen var et nødvendigt og integreret led i det lokale faglige arbejde. Dette kom bl.a. til udtryk ved landboforeningernes landsformandsmøde i 1974. Da blev det i en målsætning

for foreningernes arbejde, som tog udgangspunkt i forudsætningerne for familiebrugets beståen, fastslået, at blandt rådgivningens væsentligste opgaver er "at tilrettelægge uddannelsesstilbud, der opfylder landmændenes behov for livslang faglig uddannelse".

Denne målsætning er en naturlig følge af, at den teknologiske og økonomiske udvikling i landbruget medfører et voksende uddannelsesbehov. Samtidig erkendes, at hvis alle landmænd skal have realistiske uddannelsesstilbud, så må de for en stor del komme gennem de lokale foreninger og deres konsulenter. Derved kommer uddannelsen så nær, at alle kan nå den .

Det nedenfor i afsnit 3.7.1 påviste efteruddannelsesbehov har ikke hidtil manifesteret sig i et stigende omfang af lokale foreningskurser. Det er en almindelig iagttagelse, at mange landmænd ud fra en behovsbetragtning deltager for lidt i efteruddannelse, en del gør det slet ikke. De arbejdsmæssige og økonomiske hindringer, som spiller ind, er tidligere omtalt.

Det er imidlertid også sandsynligt, at nogle af hindringerne skal søges hos konsulenterne. De sidste 5-6 år har været præget af meget store krav til individuel rådgivning, først om investeringer, siden om gældssanering m.v. Som led heri har en voksende strøm af påtvunget skemaarbejde "bundet" konsulenterne, så de har haft svært ved at sætte mere uddannelse i gang. Betydelig mangel på agronomer har også spillet ind .

Den helt overvejende del af kursusvirksomheden gennemføres i månederne december - januar - februar, d.v.s. i landbrugets traditionelle mødesæson. For konsulenterne er dette ofte en hektisk tid, hvor mulighederne er små for at sluse nye aktiviteter ind. Ud fra rationelle betragtninger skulle det være muligt også at indpasse efteruddannelse i andre perioder, f.eks. i månederne maj, juni, september, oktober og novem-

ber. Udover at give konsulenterne bedre muligheder for at disponere deres tid, kunne det for visse kursussemner - f.eks. plantebeskyttelse - give bedre muligheder for at indlægge "studier i marken".

Konsulenternes engagement i efteruddannelse er dog ikke problemfri. Udviklingen går i retning fra alsidig fag-information hen imod mere dybtgående specialrådgivning på den enkelte bedrift.

Denne strukturændring har medført en stigende arbejdsmæssig belastning af konsulenterne især i perioder, hvor sæsonmæssige opgaver trænger sig på.

Mulighederne for en intensiveret efteruddannelsesaktivitet af landmænd hænger nøje sammen med de ressourcemæssige muligheder, bl.a. på konsulentområdet.

3.6. Tilskud til vikarbistand i forbindelse med deltagelse i jordbrugsfaglige kurser

Som det fremgår af afsnit 2.6 er tilskudsordningen først trådt i kraft med virkning fra 1. juli 1981. Ordningen er så ny, at det ikke på nuværende tidspunkt kan vurderes, hvorvidt den virker som et incitament for landmændene til at følge efteruddannelseskurser.

Hvis ordningen på længere sigt skal have nogen virkning for efteruddannelsens omfang, må den imidlertid efter udvalgets opfattelse udbygges og forbedres.

3.7. Behovet for efteruddannelse

Efteruddannelsesstilbud må rettes mod følgende målgrupper:

- 1) Selvstændige driftsledere, de fleste i mindre og middelstore bedrifter (3.7.1.).

- 2) Medhjælpende ægtefæller i de samme bedrifter (3.7.2.).
- 3) Unge landmænd med grønt bevis i årene mellem landbrugs-skoleopholdet og etableringen som selvstændige landmænd (3.7.3.).
- 4) Blivende funktionærer og landarbejdere med grønt bevis eller specialarbejderuddannelse (3.7.4.).

3.7.1. Selvstændige driftsledere

Denne gruppe er den største. Der var i 1980 ca. 52.000 landbrug over 20 ha. Sammenligner man dette tal med det af Jordbrugsøkonomisk Institut beregnede tal på 54.000 heltidslandbrug, jfr. meddelelse nr. 35, tabel 1, kan man med nogenlunde sikkerhed skønne, at der må være ca. 50.000 driftsledere heltidsbeskæftigede i landbruget.

Skønner man igen, at en driftsleder for at være på højde med udviklingen skal på efteruddannelseskursus hvert andet eller hvert tredje år, kommer man til, at der burde være behov for kursuspladser til 17.000-25.000 ugeelever fra denne gruppe.

Hertil må føjes, at de problemer, der behandles i de nedenfor i afsnit 4.1 omtalte produktionsstyrings- og økonomikursus er så omfattende, at de i hvert fald ikke i første omgang på tilfredsstillende måde kan dækkes gennem et enkelt ugekursus.

Kurserne kunne i specielle tilfælde tilrettelægges som modulkurser over f.eks. et halvt år, så de samme deltagere blev indbudt til 5 ugekurser fordelt over 5 måneder. En sådan ordning ville yderligere stramme kravet til kursuspladser.

Om muligheden for et eventuelt tilskud efter EF-direktivet 72/161 E.Ø.F. henvises til afsnit 4.2.3.

Når deltagelsen i efteruddannelseskursus ikke hidtil er nået op på en ønskelig størrelsesorden, skyldes det navnlig de økonomiske og tidsmæssige betingelser.

De landmænd, der har mest behov for efteruddannelse, er ejerne af de husdyrproducerende familiebedrifter. De fleste af disse bedrifter er enkeltmandsbedrifter med hustruen som eneste medhjælp, hvor ejeren ikke kan være hjemmefra flere dage ad gangen, hvis der ikke kan skaffes kvalificeret medhjælp til afløsning.

Hvis det skal lykkes i større udstrækning at få denne gruppe på kursus, vil det nok forudsætte, både at kurset er gratis, og at der kan skaffes - og betales - den fornødne, kvalificerede afløsning i de dage, ejeren er hjemmefra, jfr. den under afsnit 2.6 omtalte vikarordning.

3.7.2. Medhjælpende ægtefæller

Skønnes det, at ca. halvdelen af ægtefællerne i familiebedrifterne er hjemmearbejdende, er der her en brutto målgruppe på ca. 25.000 personer.

Der synes at være en udvikling i retning af, at flere og flere ægtefæller bliver direkte involverede i arbejdet i bedriften, og dermed opstår et stigende behov for efteruddannelse.

Mellem 10 og 25% af denne gruppe på kursus hvert år ville give et behov for kursuspladser til 2.500-6.000 ugeelever pr. år.

3.7.3. Unge landmænd med grønt bevis - inden etableringen som selvstændige landmænd

Her er i øjeblikket 1.200 personer pr. årgang. De bør alle umiddelbart før etableringen deltage i et kursus af typen "før etablering af egen bedrift", der i indeværende sæson gennemføres på to landbrugsskoler.

Sidste års forsøg tyder på, at en uge er for kort tid, og

kurset burde derfor formentlig udvides til to uger, hvilket ville medføre et behov for plads til 2.400 ugeelever pr. år.

3.7.4. Medarbejdere/ansatte i landbruget

Det nøjagtige antal i denne gruppe er vanskeligt at fastslå.

Uddannelse for denne gruppe varetages af specialarbejderskolerne landet over, som udbyder de forskellige kurser efter behovet.

I 1980/81 deltog 2.660 elever i landbrugskurser.

Inden for de nærmeste år påregnes behovet for disse landbrugskurser at ville stige mellem 15-20% pr. år, hvilket øgede kursusbehov forventes at kunne varetages af specialarbejderskolerne som hidtil.

4. Udvalgets forslag til foranstaltninger, der kan fremme efteruddannelsens omfang og formålstjenlighed

4.1. Kursusemner

I det foregående har udvalget forsøgt at finde frem til behovet for efteruddannelsen i landbruget, dels formerne for efteruddannelse og dels omfanget, når henses til de nuværende former for efteruddannelse, dens omfang og vilkårene herfor.

Det fremgår efter udvalgets opfattelse heraf, at der som hidtil bør være tilbud om efteruddannelse inden for de teknisk-biologiske fagområder, såvel teoretiske som mere praktisk orienterede kurser. Den grundlæggende forudsætning for landbrugsproduktionens gennemførelse er naturligvis, at erhvervets udøvere har de fornødne tekniske og biologiske kundskaber.

I forlængelse heraf er det som påpeget i stigende grad nødvendigt, at de ledelsesmæssige og økonomiske uddannelses tilbud udbygges, og at der i særlig grad sker en intensivering af efteruddannelsen i landbruget på områderne driftsledelse og styring.

Til konkretisering af overvejelserne herom skal anføres eksempler på efteruddannelseskurser, og hvad disse kunne omfatte og være rettet mod:

a. Driftsledelse, produktions- og økonomistyring i etablerede bedrifter

Kurser rettet mod bedriftstyper og produktionsgrene:

- . Svinehold
- . Malkekvæghold
- . Fjerkræhold
- . Korn, frø og industriafgrøder
- Etc .

Dette omfatter på økonomiområdet bl . a . . :

- . Driftsledernes opgaver og værktøjer
- . Økonomianalyse og indtjeningsmål
- . Optimal kapacitetsdisponering, kalkulation og vurdering
- . Budgettering og likviditetsstyring
- . Regnskabsføring og budgetkontroller

Dette omfatter på det biologisk/tekniske område bl.a.:

- . Produktionsstyringens indhold og formål
- . Produktionsanalyse
- . Produktionsplaner og gennemførelsesprogrammer
- . Styrenøgletal
- . Arbejdstilrettelægning
- . Registreringsteknik
- . Periodeopgørelser
- . Effektivitetskontroller

b. Modernisering og udvikling af bedriften

Kurserne kan eventuelt målrettes efter hoveddriftsgren f.eks. modernisering og udvikling af kvægbedriften, svinebedriften etc.

Dette omfatter bl.a.:

- . Bedriftens langsigtede målsætning og strategi
- . Praktisk investeringskalkulation, opbygning af beslutningsgrundlag
- . Pris- og teknologiudvikling
- . Valg af finansieringsmåde
- . Planlægning af byggeri, herunder aftaleforhold
- . Planlægning af besætningsudvidelse
- . Styring i indkøringsperioden

- . Praktiske foranstaltninger til imødegåelse af tab i investerings- og indkøbringsperioden

c. Før etablering i egen bedrift

Dette kursus er specielt målrettet mod unge landmænd, der står overfor at etablere sig i egen bedrift.

Dette omfatter bl.a.:

- . Juridiske forhold vedrørende etablering
- . Bestemmelse af ejendommens indtjeningssevne og brugs-værdi
- . Finansiering af ejendoms køb, herunder tilskudsordninger
- . Driftsmæssige forhold efter køb
- . Bedriftens fremtidige udvikling

4.2. Udvidet oplysningsvirksomhed om efteruddannelse

4.2.1. Generelt

Af den foran givne redegørelse fremgår, at de allerede gældende ordninger indeholder hjemmel til at etablere kurser også af den her omhandlede art både som deltidskurser under lov om fritidsundervisning m.v., som kostskolekurser på landbrugsskoler (højskoleloven) og som kurser med støtte fra landbrugsministeriets kursusbevilling (det sidste dog inden for en begrænset bevillingsramme).

Udvalget er imidlertid af den opfattelse, at det vil være nødvendigt at styrke udbuddet af efteruddannelseskurserne og at iværksætte et særligt oplysningsarbejde for at få de potentielle elever til at melde sig til kurserne.

Udarbejdelsen af kursusplaner og undervisningsmaterialer og formidlingen af dette materiale til de landøkonomiske foreningers lokale konsulenttjeneste er hidtil foretaget af

Landbrugets Informationskontor, der er en selvejende institution, som udarbejder informations- og undervisningsmateriale til brug på landbrugsskolerne og i de landøkonomiske foreningers rådgivningstjeneste.

Dette arbejde foreslås intensiveret og udbygget med ansættelse af en konsulent på centralt plan suppleret med ansættelse af særlige uddannelseskonsulenter i forbindelse med de lokale konsulentcentre (regioner) med den specielle opgave at varetage arbejdet omkring efteruddannelsen af de selvstændige landmænd.

Der er i øjeblikket 33 4-strengede konsulentcentre med mindst een konsulent på hvert af områderne: planteavl, kvæg, svin og driftsøkonomi. Derudover findes en række mindre udbyggede centre.

Landboorganisationerne sigter i øjeblikket mod en opbygning af "regioner" omfattende flere konsulentcentre.

Målet for udbygningen af oplysningsarbejdet omkring efteruddannelsen må - efter udvalgets opfattelse - være, at der ansættes en uddannelseskonsulent i hver region. (Figur 3.)

4.2.2. Forsøg med ansættelse af efteruddannelseskonsulenter ved visse konsulentcentre

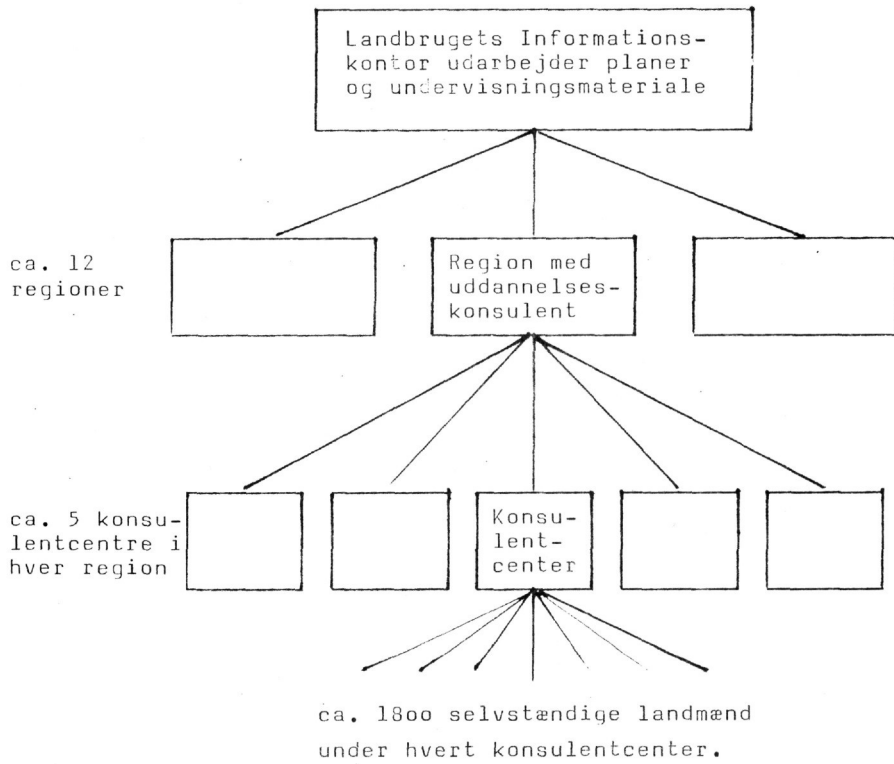
Man foreslår, at der i første omgang iværksættes forsøg med ansættelse af efteruddannelseskonsulenter i 4-5 udvalgte regioner.

Disse konsulenter får til opgave at tilrettelægge lokal kursusvirksomhed inden for området, at holde kolleger og landmænd orienterede om kurser på centralt plan (kostskolekurser) samt gennem direkte opsøgende virksomhed at få de potentielle kursusedtagere til at melde sig til kursus.

Der udarbejdes rapport over forsøget.

Figur 3

Opbygningen af rådgivningsvirksomheden.

4.2.3. Økonomiske konsekvenser

Udvalget indstiller, at landbrugsministeriet, hvorunder konsulentordningen i øvrigt hører, afholder de med forsøget forbundne udgifter, der med 1 konsulent på centralt plan og 4-5 regionale uddannelseskonsulenter skønnes at udgøre ca. kr. 1½ mill.

EF-direktivet 72/161/EØF hjemler 25% refusion af de faktiske afholdte udgifter til driftsledere, lønarbejdere og familiehjælpere, som har deltaget i en fuldstændig kursusrække med henblik på faglig uddannelse. En fuldstændig kursusrække er af Kommissionen præciseret til at omfatte "mere end ét kursus af en uges varighed". Der er fastsat et maksimum på de udgifter, der kan godkendes til refusion, på ca. 23.000 kr. pr. kursist.

Der er ikke i direktivet stillet bestemt krav om tidsrummet mellem to kursus, men derimod krav om registrering af kursister, hvilket medfører et relativt omfattende administrativt arbejde for arbejdsdirektoratet.

4.3. Opfølgning af oplysningsvirksomheden gennem kursus

4.3.1. Målgrupper

Der er i den foran afgivne redegørelse beskrevet fire mulige målgrupper for efteruddannelsen:

1. Selvstændige driftsledere.
2. Medhjælpende ægtefæller.
3. Unge medhjælpere i landbruget før etablering som selvstændige landmænd.
4. Landarbejdere og funktionærer.

For grupperne 3) og 4) synes efteruddannelsen i alt væsentligt at fungere tilfredsstillende under de gældende ordninger, henholdsvis erhvervsmæssige kurser under lov om fritidsundervisning m.v. og lov om uddannelse af specialarbejdere.

Udvalget er opmærksom på problemerne omkring deltagerne transportudgifter. Det bør overvejes at søge disse problemer løst i forbindelse med en revision af kursusloven (L 29/1960).

For målgrupperne 1) og 2), der må formodes at reagere nogenlunde ens på kursustilbud, er der følgende to hovedproblemer, der må søges løst:

1. Det arbejdsmæssige/psykologiske problem for landmandsfamilien ved at være borte fra bedriften flere dage ad gangen.

En stærk bundethed af bedriften præger især husdyrbrugerne og forstærkes, når det drejer sig om familiebrug med en enkelt eller to til at udføre arbejdet. Dette giver landmanden problemer med hensyn til at kunne deltage i efteruddannelsesaktiviteter og ad denne vej at vedligeholde og udbygge sin uddannelse - problemer, som man må være meget opmærksom på i de kommende år.

2. De økonomiske vilkår for kursUSDeltagerne.

Hvis der skal opnås en tilstrækkelig bredde i deltagerkredsen, er det nødvendigt, at kurserne er gratis.

4.3.2. Kursustyper

Det vil blive nødvendigt, hvis man både skal nå den ønskede bredde i deltagerkredsen og tilstrækkelig kvalitet i indholdet i de mere krævende kurser i driftsplanlægning, økonomisk styring og andre mere specielle emner, fortsat at regne med

to typer af efteruddannelseskurser.

1. Deltidskursus (dag- eller aftenkursus) der kan følges sideløbende med varetagelsen af arbejdet i bedriften og uden at deltagerne behøver at overnatte uden for hjemmet.
2. Kostskolekursus eller heldagskursus af en uges varighed eller mere, hvor der er mulighed for at gå dybere ind i stoffet, og hvor undervisningen underbygges og suppleres med samtale og diskussioner mellem deltagerne uden for de egentlige undervisningstimer i den afslappede atmosfære, det giver at være hjemmefra og til en vis grad være fritaget for spekulationer med den hjemlige bedrift.

Deltidskurser er hidtil gennemført med hjemmel i bestemmelsen om erhvervsmæssige kurser under lov om fritidsundervisning m.v. og nærmere beskrevet i afsnit 2.3 og 3.3.

4.3.3. Særligt om kostskolekurser

Kostskolekurserne, jfr. afsnit 2.2 og 3.2, må anses for særligt velegnede for især de nye emneområder, som foreslås under afsnit 4.1.

De vanskeligheder, som tilslutningen til kostskolekurserne, der pædagogisk set må anses for de mest værdifulde, støder på, er beskrevet i det foregående, jfr. afsnit 4.3.1. Derudover må problemer omkring lokalekapaciteten og lærerrekruteringen løses (jfr. nærmere kap. III).

Udvalget forestiller sig, at de væsentligste hindringer for at deltage i et kostskolekursus, efter at uddannelseskonsulenterne har bestræbt sig på at overvinde de psykologiske hindringer, jfr. afsnit 4.1, ville forsvinde, hvis landmanden fik mulighed for at fremskaffe og betale for kvalificeret afløsning til arbejdet i staldene, og at kursusopholdet gøres gratis.

Udvalget foreslår, at dette spørgsmål må søges løst ved en udbygning af den af landbrugsministeriet støttede vikarordning for landbruget, samt at der ydes et direkte tilskud til den enkelte kursusdeltager finansieret gennem landbrugsministeriets kursuslov.

Udvalget finder, at vikarloven bør ændres således, at der kan ydes tilskud til vikarbistand ved såvel medhjælperes som ægtefællers deltagelse i efteruddannelseskurser.

4.3.4. Gennemførelse af efteruddannelseskurser

Af det foregående fremgår, at efteruddannelseskurser kan gennemføres på tilfredsstillende måde i henhold til lov om fritidsundervisning og i henhold til lov om folkehøjskoler, landbrugsskoler, husholdningsskoler og efterskoler.

Et alternativ hertil kunne imidlertid være, at landbrugsministeriets lov nr. 29/1960 om statstilskud til landbrugskursus m.v. ændres til en lov om efteruddannelse af selvstændige landmænd efter samme retningslinier som indeholdt i bestemmelserne om efteruddannelse af faglærte arbejdere.

Efteruddannelse efter en sådan lov skal have til formål at give de selvstændige driftsledere, medhjælpende ægtefæller og unge medhjælpere mulighed for at a'jourføre deres grunduddannelse og supplere den inden for specielle områder, som ikke har været medtaget i grunduddannelsen.

Under alle omstændigheder bør landbrugsministeriets kursuslov udbygges til en støttelov med mulighed for direkte støtte til betaling af en kursusafgift i størrelsesordenen 900 kr. til hver enkelt kursusdeltager for et ugekursus, jfr. bilag 2, samt med mulighed for dækning af den del af udgiften til afløser i husdyrbrugsbedrifterne, der ikke dækkes af den etablerede vikarordning.

4.3.5. Økonomiske konsekvenser

Udvalget foreslår, at arbejdet med den specielle opgave at varetage efteruddannelsen af de selvstændige landmænd intensiveres og udbygges med ansættelse af 1 central konsulent og 4-5 regionale uddannelseskonsulenter. Omkostningerne hertil andrager ca. 1,5 mill. kr.

For at styrke landmændenes mulighed for at deltage i efteruddannelseskurser foreslås disse i princippet gjort gratis for landmanden. Den økonomiske kompensation tænkes tilvejebragt gennem en udvidet og revideret lov om statstilskud til landbrugskurser m.m. (L 29/1960). Udvalgets forslag om, at der etableres en uddannelseskapacitet svarende til 2000 elevuger medfører behov for persontilskud via ovennævnte kursuslov på 1,8 mill. kr. (900 kr. pr. elevuge). Hertil kommer eventuelle vikarudgifter, der ikke dækkes af vikar-loven.

Der foreslås endvidere tilvejebragt en udvidet ramme for vikarloven til dækning af udgifter til vikarbistand i forbindelse med husdyrbrugsproducenters deltagelse i centralt placerede ugekurser.

Dette indebærer et behov for vikarhjælp i forbindelse med 2000 elevuger, svarende til et tilskud til vikarbistand på 3,5 mill. kr., når der anvendes de samme tilskudsgrænser som under sygdom.

III. Uddannelseskapaciteten

1. Redegørelse for de nuværende forhold

1.1. Kapacitetsudnyttelsen ved landbrugsskolerne (grundskolekurser)

Pr. 1. januar 1982 er i alt 26 landbrugsskoler godkendt. Heraf giver ialt 18 skoler undervisning på grundskoleniveau. Dertil kommer en landbrugsskole på Mors og en landbrugsskole ved Åbybro, som først fornylig er godkendt og endnu ikke kommet i gang.

De 18 skoler har pr. 1. oktober 1981 en samlet optagelseskapacitet til ca. 2050 elever. Oprettelsen af de to nyligt godkendte skoler og indregningen af de omtalte skoler i kapaciteten vil forudsætte, at der kan ydes statslån og rentetilskudsberettigede lån til etableringen.

Dertil kommer den forsøgsvis godkendelse af forkortede grundskolekursus for efg-elever, der efter afsluttet basisår ønsker en egentlig landmandsuddannelse. Endvidere er der på enkelte gymnasier på forsøgsbasis skabt mulighed for, at eleverne samtidig med, at de får en studentereksamen, kan få grundskolebevis. Tilgangen til disse kurser har hidtil været lille, og man har derfor ikke taget det med i vurderingen af den eksisterende kapacitet ved landbrugsskolerne. Hvis de to fornyligt godkendte skoler kommer i gang inden for en nærmere fremtid, må uddannelseskapaciteten på grundskolerne generelt skønnes at være dækkende. Undersøgelser i januar 1982, jfr. bilag 3a og b, har dog vist, at der på enkelte skoler eksisterer ventelister på 3 år for optagelsen.

Der er i 1981 gået ca. 2000 elever gennem grundskolerne.

1.2. Kapacitetsudnyttelsen ved landbrugsskolerne (driftsleder-kurserne)

Optagelseskapaçiteten i 1982 svarer til 1450 elever. Uddannelseskapaçiteten har stort set været fuldt udnyttet. I 1981 har skolerne været søgt af ca. 1200 elever, en nedgang i forhold til 1980 der dog hovedsageligt må tilskrives en omlægning af uddannelsen og som må anses for at være midlertidig.

2. Fremtidigt behov for uddannelseskapaçitet ved landmandsuddannelserne

2.1. Fremtidig uddannelseskapaçitet på grunduddannelserne

Landboorganisationernes økonomisk statistiske afdeling har i et notat af 21. september 1981 søgt at beregne det fremtidige behov for uddannelseskapaçitet inden for landmandsuddannelsen.

Man er som minimum gået ud fra, at alle brugere af heltidsbedrifter får mulighed for at gennemgå den fulde landmandsuddannelse. Behovet for driftslederskolepladser har man i første omgang opgjort ud fra nutidig behov. Dernæst har man opgjort behovet for uddannelseskapaçitet over en længere periode, idet man har taget den forventede reduktion i antallet af landbrug frem til år 2000 i betragtning.

Med en gennemsnitlig 30-årig brugertid vil den ønskelige kapaçitet være 1/30 af 45.700 heltidsbrug, hvilket giver et behov på 1520 pladser pr. år. Over tiden skulle dette antal reduceres med 0,6 pct. pr. år. Denne nedgang må dog betragtes som så lille, at nedgangen kan forventes opvejet af tendensen til, at der vil være mere end 1 uddannet landmand pr. bedrift, eksempelvis både mand og kone. Den ønskelige uddannelseskapaçitet for denne gruppe af landbrugere bør derfor betragtes som konstant over tiden. Dertil kommer behovet for uddannelsespladser til deltidsbrugere. Vurderingen af behovet for denne gruppe er dog forbundet med betydelig usikkerhed.

For så vidt angår uddannelseskapaciteten på grundskolerne har forskellige beregningsmetoder været benyttet. Samtlige beregningsmetoder viser imidlertid eksisterende behov for grundskolepladser på ca. 2050, stigende til ca. 2200 pladser omkring 1984 og derefter igen aftagende til ca. 1800 i løbet af det næste årti.

For så vidt angår landmændenes grunduddannelse må udvalget derfor konkludere, at den eksisterende kapacitet med hensyn til antallet af uddannelsespladser på landbrugsskolerne stort set svarer til behovet, når de 2 nye skoler er etableret.

Om den eksisterende kapacitet kan opretholdes, vil imidlertid afhænge af, om der kan stilles statslånsmidler til rådighed, der kan dække skolernes investeringsbehov til vedligeholdelse og udvidelse af bygningskapaciteten, som moderne krav til undervisningen stiller.

En undersøgelse foretaget af Foreningen for danske Landbrugsskoler over 20 skolelandbrug i 1980 viste, at halvdelen af disse havde negativt udbytte af gældfri ejendom.

Skolelandbrugene er en forudsætning for, at skolerne kan give den praktikundervisning, som er forudsat i pensum. Imidlertid er skolerne udelukket fra at få del i en række finansieringsstøtteordninger, som almindelige landmænd har adgang til.

Hertil kommer, at man udelukkende må benytte sig af lønnet medhjælp, hvilket giver en mindre fleksibilitet end i almindelige landbrug.

2.2. Behov for udvidelse af uddannelseskapaciteten som følge af indførelse af generel efteruddannelse for landmænd

I kapitel II afsnit 3 blev behovet for uddannelsespladser til efteruddannelse af beskæftigede inden for landbruget, udover den på specialarbejderskolerne forhåndenværende uddannelseskapacitet under visse givne forudsætninger skønsmæssigt an-

slået. Med udgangspunkt i disse forudsætninger kan behovet for uddannelseskapacitet anslås til ca. 22000-33000 ugeelever pr. år. Dette svarer til en uddannelseskapacitet ved driftslederkurserne til mellem 550 og 825 elever.

Det er ovenfor konstateret, at de eksisterende landbrugsskoleers kapacitet er fuldt udnyttet, og at der heller ikke på længere sigt kan frigøres kapacitet til efteruddannelsesformål. Der kan derfor ikke inden for de ved landbrugsskolerne eksisterende lokalemæssige rammer skaffes plads til efteruddannelse af landmænd i væsentlig større omfang end hidtil.

Selvom det næppe er realistisk at regne med, at en generel efteruddannelsesordning af dette omfang vil kunne gennemføres på én gang, og selvom man ikke har sikkerhed for, at det teoretisk udregnede behov, svarende til det samfundsmæssigt ønskværdige, vil give sig udslag i en tilsvarende faktisk sugning til disse kurser - da der her spiller en række momenter ind, der ikke på forhånd kan forudses - må en udbygning af den bygningsmæssige kapacitet derfor alligevel anses for påkrævet.

En sådan udbygning vil naturligvis kunne ske ved nybyggeri, men udvalget indstiller, at man først og fremmest undersøger muligheden for at udnytte ledig lokalekapacitet ved andre allerede eksisterende uddannelsesinstitutioner, idet denne mulighed vil kunne både fremskynde og billiggøre en udbygning.

3. Forslag til udbygning af uddannelseskapaciteten til efteruddannelsesformål

3.1. Udbygning af landbrugsskolekapaciteten

3.1.1. Oprettelse af én eller flere kursussskoler som landbrugsskole med sigte på efteruddannelse

Som anført foran må man konstatere et behov for en udvidelse af kapaciteten til efteruddannelse, og udvalget foreslår, at der i første omgang som forsøg oprettes mindst 1 kursussskole,

således at behovet for kursusvirksomhed af denne art kan vurderes nærmere i forsøgsperioden og det eventuelle behov for udbygning afgøres på grundlag heraf.

Udvalget indstiller, at de nødvendige midler til forsøget snarest søges optaget på finansloven.

Den pågældende skole skal i vintersæsonen anvendes udelukkende til efteruddannelseskurser for praktiske landmænd, men kan i landbrugets spidsbelastningsperioder i forårs- og sommermånederne også benyttes til efteruddannelseskurser for landbrugslærere, konsulenter og andre grupper af funktionærer i virksomheder, der er tilknyttet landbruget.

3.1.2. Udbygning af eksisterende landbrugsskoler

Udvalget har drøftet, hvorvidt det ville være formålstjenligt at foreslå, at man i stedet for oprettelse af særlige kursus-skoler udbyggede visse af de eksisterende landbrugsskoler med henblik på efteruddannelse. Landbrugsskoler tilbyder allerede nu efteruddannelseskurser i et vist begrænset omfang.

Da den bygningsmæssige kapacitet imidlertid skal fremskaffes under alle omstændigheder, og da landbrugsskolerne primært skal varetage grunduddannelsen, finder udvalget det mere hensigtsmæssigt at samle efteruddannelsen på dertil specielt indrettede kursussskoler.

3.2. Udbygning af landbrugsministeriets lov om statstilskud til landbrugskurser

Hvis man vælger at udbygge uddannelseskapaciteten ved en ændring af lov nr. 29/1960 om statstilskud til landbrugskurser m.v., jfr. kapitel II, afsnit 4.3.4, vil det ligeledes være nødvendigt at fremskaffe lokalekapacitet til kostskolekurser (mindst 1 kursussskole).

Kurser efter denne lov bør også kunne etableres som dagkurser

i lokaler i forbindelse med lokale konsulenthuse eller i andre kursuslokaler egnede til formålet.

4. Økonomiske konsekvenser

Udvalgets skøn over udgifterne forbundet med oprettelse og drift af 1 kursussskole med 2000 elevuger, svarende til 60 elever (50 årselever), er baseret på beregninger af, hvor meget det koster at etablere og drive en landbrugsskole af samme størrelse under højskoleloven. Udvalget skønner, at omkostningerne vil være de samme, hvis det alternative forslag beskrevet i kapitel II, afsnit 4.3.4 følges.

I tilfælde af nybyggeri vil etableringsudgifterne til 1 skole skønsmæssigt andrage ca. 30 mio. kr., mens driftsudgifterne årligt vil andrage ca. 3,2 mio. kr. De ekstra tilskud, der vil være nødvendige for, at kurserne kan være gratis for deltagerne, bør, som foran beskrevet, ydes som persontilskud og andrager skønsmæssigt ca. 1,8 mio.kr. Hvis allerede eksisterende bygninger anvendes, vil etableringsudgifterne blive mindre.

Den nuværende bevillingsramme for statslån til landbrugsskolebyggeri (ca. 2,5 mill. kr.) rækker ikke til behovet for udbygning af landbrugsskoler og slet ikke til oprettelse af nye skoler. Udvalget, bortset fra A. Andreasen, V. Hammer, Klaus Holmstrup, Sv.Aa. Laursen og Charles Nielsen, foreslår derfor, at landbrugsskolerne får deres egen på finansloven fastlagte bevilling til statslån, som ikke indgår i den samlede pulje til alle private skoler.

Om udgiftsberegningerne henvises der til bilag 2.

For så vidt angår udbygning i henhold til lov om statstilskud til landbrugskurser, må der også regnes med udgifter til dagkurser ved konsulentcentre. Udgifterne i forbindelse hermed samt udgifterne i forbindelse med oprettelse af stillinger som uddannelseskonsulenter, er søgt beregnet i kapitel II, afsnit 4.2.3.

Driftstilskud foreslås ydet som til almindelige landbrugsskoler efter højskolelovens regler.

5. Bemærkninger om lærerrekrutteringen

Undervisningen på efteruddannelseskurserne for landmænd varetages traditionelt af landbrugslærere og konsulenter, der har det tilfælles, at de er agronomer og har fået deres grunduddannelse på Landbohøjskolen, men ellers i kraft af deres arbejde møder med forskellige forudsætninger.

Landbrugslæreren er mere undervisningsvant, mens konsulenten i almindelighed har nærmere kontakt til de praktiske landmænd og deres konkrete problemer.

I en del tilfælde medvirker også dyrlæger, landbrugsteknikere og praktiske landmænd som lærere ved kurserne.

Alle de her nævnte grupper har det tilfælles, at de ikke har nogen formaliseret pædagogisk uddannelse.

For kurser godkendt under lov om fritidsundervisning m.v. gælder den bestemmelse, at godkendelse af læreren i de enkelte tilfælde kan gøres betinget af, at han har deltaget i et kursus i voksenpædagogik.

Enkelte lærere har i denne anledning deltaget i de af oplysningsforbundene arrangerede Alment Voksenpædagogiske Grundkursus, og mange af de yngre konsulenter og landbrugslærere har gennemgået et 4-ugers voksenpædagogisk grundkursus på Tune landboskole.

Bestemmelsen om voksenpædagogisk grundkursus som betingelse for godkendelse af lærere ved fritidsundervisningen håndhæves ikke for de erhvervsmæssige kurser. Et absolut krav af denne art ville medføre, at man simpelthen ikke ville kunne få de specialister til at undervise, som man er afhængig af.

Der er ikke, hverken for landbrugsskolernes lærere eller for konsulenterne formelle krav om pædagogisk uddannelse for ansættelse i stillingerne.

Generelt gælder, at landbrugslærere i kraft af rutinen har større undervisningserfaring end de andre grupper.

Til gengæld har de andre grupper større specialviden og større erfaring i den praktiske omgang med det klientel, der søger efteruddannelseskurserne.

Udvalget forestiller sig, at kursusvirksomheden vil blive udvidet, som følge af det intensiverede oplysningsarbejde fra uddannelseskonsulenternes side, jfr. udvalgets forslag der er omtalt i kapitel II, afsnit 4. Der vil derfor være hårdt brug for alle de lærere, der kan inddrages i arbejdet, og der er grund til at overveje om kredsen af lærere kan udvides.

Der vil formentlig kunne rekrutteres ekstra lærerkraft til efteruddannelseskurserne ved, at agronomer fra andre områder end landbrugslærer- og konsulentvirksomhed (forsknings- og forsøgsvirksomhed, privat firmaansættelse, praktisk landbrug) inddrages som lærere.

En yderligere reserve kan ligge i, at agronomer ansat på landbrugsskoler og i de landøkonomiske foreninger aflastes på mere rutinemæssige områder inden for deres normale arbejdsfelt gennem ansættelse af ekstra personale med kortere uddannelse.

Udvalget gør dog opmærksom på, at det kan blive et problem at skaffe lærerkræfter til udvidet efteruddannelse på grund af mangelen på agronomer.

Udvalget er endvidere opmærksom på, at der kan være problemer med at skaffe kvalificerede lærere til de erhvervsmæssige kurser under fritidsundervisningsloven i de tilfælde, hvor kommunen ikke dækker transportudgifterne.

Landmændenes uddannelsesmæssige baggrund.

Danmarks Landboudom gennemførte i 1976 en etableringsundersøgelse. Undersøgelsen omfattede et udsnit af de, som havde etableret sig i perioden 1971 til 1975.

Procentfordeling	Alle førstegangs etablerede	Heraf egentlige landmænd
Folkeskole	64	70
Mellem- og realskole	27	24
Student - HF	9	6
Ialt	100	100

Gruppen omfatter alene mænd og udgør ialt 1.415, og af disse er 965, der blev etableret som egentlige landmænd, det vil sige, de der fik landbrug som hovederhverv eller overtog en ejendom på over 10 ha.

Ophold på landbrugsskole

Procentfordeling	Deltidslandmænd	Egentlige landmænd	
		u. 10 ha	o. 10 ha
3 - 6 måneder	7,7	13,6	27,7
9 måneder og mere	8,7	4,5	41,4
Ialt	16,4	18,1	69,1

Gruppen udgør ialt 1.414 og heraf blev 671 etableret som landmænd med bedrifter på over 10 ha.

Af de, der blev etableret som egentlige landmænd, havde 6,2% en videregående uddannelse, f.eks. universitet, seminarium, handelsskole o.l.

Den gennemsnitlige alder på etableringstidspunktet var 31 år. Undersøgelsen omfattede de, som blev etableret i perioden 1971 til 1975. Det betyder, at de pågældende idag har en gennemsnitsalder på 38 - 42 år.

Overslag over oprettelse og drift af en
kursussskole med ca. 50 årselever (2000 ugeelever)
1982 priser.

Etableringsudgifter ca. 30. **mill.** kr. incl. kurstab,
der fremskaffes på følgende måde:

Realkreditlån	(2/6)	=	10	mill. kr.
Statslån	(3/6)	=	15	mill. kr.
Egenkapital	(1/6)	=	5	mill. kr.

50 årselever = 2000 ugeelever.

<u>Driftsudgifter</u>			<u>Tilskudsbe-</u> <u>rettede</u>
<u>Gruppe</u>		<u>Totale</u>	
1.	Lønninger til leder og lærere: Forstander 175.000 6 lærere 900.000	1.075.000	1.075.000
2.	Vedligeholdelse af bygninger	400.000	400.000
3.	Opvarmning og rengøring (50 årselever x 2580 kr.)	500.000	129.000
4.	Skatter, afgifter, bygningsfors.	50.000	50.000
5.	Leje af lokaler	0	0
6.	Renter af lån Kreditfore. 12% x 10 mill.kr. Statslån 4% x 15 mill.kr.	1.800.000	1.800.000
7.	Øvrige udgifter indenfor tilskudsgrundlaget 40 årselever x 7575 kr. = 303.000 10 " " x 5050 " = 50.500	353.500	353.500
8.	Revision	50.000	50.000
Sum 1 - 8		4.228.500	3.857.500
Fradrag: Lejeindtægt for forstander og personaleboliger			+ 50.000
Tilskudsgrundlag			3.807.500
Statstilskud 85%			3.236.375
			=====
<u>Indtægter</u>	Statstilskud		3.236.375 kr.
Kursusindtægt (2000 x 900 kr.) =			1.800.000
			5.036.375
Udgifter indenfor tilskudsgrundlaget			4.228.500
Rest til udgifter uden for tilskudsgrundlaget, som skal dække udgifter til:			807.875 kr.
Kostafdeling, renter af kassekredit og afdrag på lån.			=====

- - - 0 - - -

Etableringsudgifter for staten	15 mill. kr.
Arligt driftstilskud	3.236.375 kr.
Ekstra kursusstøtte 2000 x 900 kr. =	1.800.000 kr.

De tilskudsberettigede udgifters procentiske fordeling

Fors kud for 1982. (Samtlige landbrugsskoler).

Lønninger	50.73 %
Bygningsvedligeholdelse	8.52 %
Varme og rengøring	7.12 %
Skatter m.v.	1.73 %
Leje af bygninger	0.30 %
Renter af lån	11.15 %
Øvrige tilskudsberettigede udgifter (gr. 7)	20.32 %
Revisionshonorar	1.21 %
lalt	101.08
÷ modregnede lejeindtægter	1.08
	100.00%

	September 1982					Februar 1983					September 1983					Februar 1984					September 1984				
	Tilmeldelser	Kapacitet	Ledige pladser	Overbooking	Gens. alder	Tilmeldelser	Kapacitet	Ledige pladser	Overbooking	Gens. alder	Tilmeldelser	Kapacitet	Ledige pladser	Overbooking	Gens. alder	Tilmeldelser	Kapacitet	Ledige pladser	Overbooking	Gens. alder	Tilmeldelser	Kapacitet	Ledige pladser	Overbooking	Gens. alder
Sjælland	198	192	9	15	17.9	163	192	37	8	17.6	119	192	81	8	18.8	95	192	114	17	17.8	49	192	143	0	17.3
Fyn	77	72	0	5	17.9	75	72	0	3	17.9	77	72	0	5	18.0	49	72	23	0	18.1	9	72	63	0	17.1
Syd- og Sønderjylland	218	203	0	15	17.5	161	203	56	14	17.6	164	203	63	24	18.1	140	203	74	11	17.7	58	203	145	0	17.4
Vestjylland	177	150	0	27	17.5	168	198	39	9	17.5	108	150	64	32	17.2	93	198	121	16	17.6	36	150	116	2	17.3
Østjylland	126	96	0	30	17.9	28	24	0	4	18.3	48	96	52	4	18.1	26	24	0	2	18.9	34	96	70	8	18.2
Nordjylland	260	244	0	16	17.9	256	244	1	13	17.3	199	244	54	9	17.4	116	244	137	9	17.6	122	244	131	9	17.7
	1056	957	9	108		851	933	133	51		715	957	314	72		519	933	469	55		308	957	668	19	
Tinglev tyske efterskole	8	15	7	0	16.2	0	0				0	15				0	0				0	15			

Kapacitet og elevtilmelding på landbrugsgrundskolerne.

Alle skoler

	september 1982	februar 1983	september 1983	februar 1984	september 1984
Tilmeldte elever	1064	851	715	519	308
Pladser på kurset	972	933	972	933	972
Ledige pladser	16	144	329	469	683
"Overbooking"	108	51	72	55	19
Gennemsnitsalder	17.6	17.6	17.9	17.7	17.6

September 1982.

Skole- nummer	Tilmeldte elever	Pladser på kurset	Ledige pladser	"Over- booking"	Gennemsnitsal- der ved kur- sets begyndel.
329	87	72	0	15	18.0
313	44	48	4	-	17.8
397	67	72	5	0	17.8
431	77	72	0	5	17.9
513	27	26	0	1	17.5
541	74	74	0	0	17.1
557	30	28	0	2	17.6
565 ^{x)}	-	-	-	-	-
575	87	75	0	12	17.9
657	51	30	0	21	17.4
661	50	48	0	2	17.5
665	78	72	0	6	17.2
669	76	72	0	4	17.7
739	33	24	0	9	17.6
751 ^{x)}	93	72	0	21	18.2
791	52	52	0	0	17.7
807	75	72	0	3	17.4
831	55	48	0	7	17.7
300 ^{x)}	8	15	7	-	16.2
1064		972	16	108	17.6

=====

x) Kun et kursus om året.

Februar 1983.

Skole- nummer	Tilmeldte elever	Pladser på kurset	Ledige pladser	"Over- booking"	Gennemsnitsal- der ved kur- sets begynd.
329	76	72	0	4	17.8
313	11	48	37	-	17.3
397	76	72	0	4	17.7
431	75	72	0	3	17.9
513	26	26	0	0	18.2
541	18	74	56	-	17.3
557	29	28	0	1	17.5
565 ^{x)}	43	48	5	-	17.5
575	88	75	0	13	17.4
657	39	30	0	9	17.5
661	46	48	2	-	17.7
665	82	72	0	10	17.1
669	40	72	32	-	17.1
739	28	24	0	4	18.3
751 ^{x)}	-	-	-	-	-
791	52	52	0	0	17.8
807	71	72	1	-	17.4
831	51	48	0	3	17.0
300 ^{x)}	0	-	-	0	-
851		933	133	51	17.6

x) Kun et kursus om året.

September 1983.

Skole- nummer	Tilmeldte elever	Pladser på kurset	Ledige pladser	"Over- booking"	Gennemsnitsal- der ved kur- sets begynd.
329	80	72	0	8	18.0
313	1	48	47	-	21.0
397	38	72	34	-	17.5
431	77	72	0	5	18.0
513	31	26	0	5	17.6
541	11	74	63	-	18.9
557	29	28	0	1	17.9
565 ^{x)}	-	-	-	-	-
575	93	75	0	18	17.8
657	52	30	0	22	17.5
661	31	48	17	-	17.2
665	36	72	36	-	17.0
669	25	72	47	-	16.9
739	28	24	0	4	18.4
751 ^{x)}	20	72	52	-	17.9
791	52	52	0	0	17.7
807	54	72	18	-	17.4
831	57	48	0	9	17.6
300 ^{x)}	0	15	15	-	-
	715	972	329	72	17.9

=====

x) Kun et kursus om året.

Februar 1984.

Skole- nummer	Tilmeldte elever	Pladser på kurset	Ledige pladser	"Over- booking"	Gennemsnitsal- der ved kur- sets begynd.
329	89	72	0	17	17.9
313	0	48	48	0	-
397	6	72	66	-	17.5
431	49	72	23	-	18.1
513	34	26	0	8	17.4
541	2	74	72	-	17.0
557	31	28	0	3	18.2
565 ^{x)}	44	48	4	-	17.7
575	73	75	2	-	18.0
657	46	30	0	16	18.0
661	2	48	46	-	16.8
665	3	72	69	-	17.3
669	1	72	71	-	18.0
739	26	24	0	2	18.9
751 ^{x)}	-	-	-	-	-
791	47	52	5	-	18.1
807	9	72	63	-	17.0
831	57	48	0	9	17.9
300 ^{x)}	-	-	-	-	-
	519	933	469	55	17.7
=====					

x) Kun et kursus om året.

September 1984.

Skole- nummer	Tilmeldte elever	Pladser på kurset	Ledige pladser	"Over- booking"	Gennemsnitsal- der ved kur- sets begynd.
329	45	72	27	-	17.9
313	2	48	46	-	16.5
397	2	72	70	-	17.5
431	9	72	63	-	17.1
513	25	26	1	-	18.7
541	1	74	73	-	17.0
557	16	28	12	-	17.8
565 ^{x)}	-	-	-	-	-
575	16	75	59	-	17.8
657	32	30	0	2	17.9
661	0	48	48	-	-
665	4	72	68	-	17.5
669	4	72	68	-	16.6
739	32	24	0	8	18.9
751 ^{x)}	2	72	70	-	17.5
791	52	52	0	-	18.1
807	9	72	63	0	17.0
831	57	48	0	9	18.2
300 ^{x)}	0	15	15	-	-
308		972	683	19	17.6

x) Kun et kursus om året.

